

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ, ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ, 1905-1911

Τό κείμενο πού ακολουθεῖ εἶναι αὐτοτελές τμήμα εὐρύτερης ἀδημοσίευτης μελέτης γιά τήν παρουσία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στόν μακεδονικό χώρο, κατά τήν περίοδο 1905-1911, μελέτης βασισμένης σέ ἔρευνα τοῦ ἀρχείου τῆς Τράπεζας. Ἐάν καί ἔλλιπές, καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις ἀποσπασματικό, τό σωζόμενο ἀρχεῖο εἶναι πολυποίκιλο κατά τή σύνθεση καί πολύ μεγάλο σέ ἔκταση. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰδιορρυθμία του τό καθιστᾷ δύσχρηστο, ἰδιαίτερα ἄν πρόκειται γιά ἀμυγῶς λογιστικά στοιχεῖα. Ὡστόσο ἡ ἱστορική του ἀξία, τήν ὁποία συχνά ἐπισήμαινε ὁ ἀείμνηστος Χρ. Λαμπρινός σέ δημοσιογραφικά κείμενά του, εἶναι ἀδιαμφισβήτητη. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἡ πρώτη —καί ἡ μοναδική τῆς ὁποίας διαθέτουμε πρὸς το παρόν ἀρχεῖο— ἑλλαδική Τράπεζα στόν τουρκοκρατούμενο μακεδονικό χώρο. Οἱ τραπεζικές συναλλαγές πού περιλαμβάνονται στό ὑλικό αὐτό ὄχι μόνον ἀποκαλύπτουν τίς συνθήκες τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς στή Μακεδονία, ἀλλά καί παρέχουν ἐνδιαφέρουσες συμπληρωματικές εἰδήσεις γιά τήν κοινωνική πραγματικότητα καί τόν ἔθνικό ἀγῶνα. Κυρίως ὁμως ἀρχεῖο στοιχεῖα, ὅπως αὐτά τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὠθοῦν τόν ἱστορικό σ' ἓνα διαφορετικό σημεῖο κατόπτευσης, τό ὁποῖο καθορίζεται ἀπό τόν μικροῖστορικό καί μικρο-οικονομικό ταυτόχρονα προσανατολισμό τῶν πληροφοριῶν πού περιέχουν.

1. Ἡ ἴδρυση τῆς Τράπεζας

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθηκε μέ τήν 122747/6.12.1904 συμβ. πράξη τοῦ συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Ἡλία Γλυκοφρύδη. Τήν πράξη υπέγραψαν, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ὁ διοικητής τῆς Στέφανος Στρέιτ καί ὁ Σιγισμούνδος Μοζέβιους, διευθυντής καί πληρεξούσιος τῆς Nationalbank für Deutschland¹. Οἱ δύο τράπεζες ἀνέλαβαν ἐξ ἡμισείας τό μετοχικό κεφάλαιο². Ἀμέσως μετά ἡ Ἐθνική Τράπεζα ἀπευθύνθηκε σέ ἐπι-

1. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἐθνικῆς Τράπεζας [ἔφεξης ΙΑΕΤΕ], XXII, φ.1. Γιά τόν ρόλο τῆς Nationalbank στήν οἰκονομική ζωή τῆς Ἑλλάδας βλ. Λούλος Κ., *Ἡ γερμανική πολιτική στήν Ἑλλάδα 1896-1914*, Ἀθήνα 1991, σσ. 87-114.

2. Ἡ διατύπωση αὐτῆ ἔχει τήν ἔννοια ὅτι ἀναδέχθηκαν τό μετοχικό κεφάλαιο καί ὄχι ὅτι ἀγόρασαν τίς μετοχές, τίς ὁποῖες ἐξέδωσαν χωρίς ὑποχρέωση νά τίς κρατήσουν. Γενικά ἡ πα-

λεγμένους κεφαλαιούχους τόσο στον έλλαδικό χώρο, όσο και σ' αυτόν της όθωμανικής αυτοκρατορίας, για να διαθέσει τίς μετοχές της νέας Τράπεζας. Τόν Φεβρουάριο του 1905 έγιναν κρούσεις και στην παροικία της Αιγύπτου³.

Τό καλοκαίρι του 1905 ή σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου ήταν ή εξής:⁴

– ΕΤΕ	49,51%
– Πάροικοι	18%
– Έλλαδικοί φορείς	8,40%
– Nation. für Deutschland	4%
– Άλλες ξένες τράπεζες	<u>20,09%</u>
Σύνολο	100,00%

Είναι σαφές ότι ή συμμετοχή της γερμανικής τραπεζής είχε εικονικό χαρακτήρα και πιθανόν επιδιώχθηκε από την ΕΤΕ, προκειμένου να έπαυξηθεί τό κύρος του όλου έγχειρήματος.

Ήδη από τόν Φεβρουάριο του 1905 ό τραπεζικός καριέρας Γεωργιάδης είχε έπιλεγεί, από τόν Στρέιτ και τόν τότε ύποδιοικητή της ΕΤΕ Βαλαωρίτη, για να διευθύνει τό κατάστημα της Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη: «τό έδαφος έν Θεσσαλονίκη άπαιτεί άνθρωπον πλήρους ήμών έμπιστοσύνης» σημείωνε ό Στρέιτ, ρωτώντας τόν Βαλαωρίτη άν έκαμε κάποια προόδο για τήν έξεύρεση ύποδιευθυντή στή Θεσσαλονίκη⁵.

Μέχρι τά τέλη του 1905 λειτουργήσαν καταστήματα στήν Άθήνα, Κάιρο, Άλεξάνδρεια, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Μυτιλήνη, Μοναστήρι, Άμβούργο και Κωνσταντινούπολη⁶.

Τόν Νοέμβριο του 1905 διπλασιάσθηκε τό άρχικό μετοχικό κεφάλαιο από 10 σέ 20 έκατομμύρια, αλλά στήν αύξηση αυτήν συμμετείχε μόνον ή γερμανική πλευρά. Άμέσως μετά ή Τράπεζα διχοτομήθηκε, στήν Τράπεζα της Άνατολής, όργανισμό έντελώς έλληνικό, και στήν Orient Bank, γερμανικής ιδιοκτησίας. Ή Orient Bank κράτησε τό μισό κεφάλαιο και τά καταστήματα Κωνσταντινούπολης και Άμβούργου και ίδρυσε ξεχωριστό δίκτυο στήν Αίγυπτο⁷.

Τόν Άπρίλιο του 1906 τό μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας Άνατολής

ραπάνω διάκριση δέν γίνεται κατανοητή από τούς ιστορικούς, μέ άποτέλεσμα να υπερτονίζεται ό ρόλος της γερμανικής Τράπεζας που, όπως θά δούμε, ήταν εικονικός. Πρβλ. Κωστής Κ. - Τσοκόπουλος Β., *Οί τράπεζες στήν Έλλάδα*, Άθήνα 1988, σσ. 53 και 136, Λούλος, ό.π., σ. 89. Βλ. και έφημ. *Άλήθεια* 24.11.1905, Παράρτημα άρ. 5.

3. *ΙΑΕΤΕ*, XXII, φ. 2.

4. *Ό.π.*

5. *Ό.π.*

6. *Ό.π.*

7. Κωστής - Τσοκόπουλος, ό.π., σ. 138, Λούλος, ό.π., σ. 90. Για τό δίκτυο της Αίγυπτου βλ. Καριζώνη Αικ., *Ή Έθνική Τράπεζα στήν Αίγυπτο*, δακτ. διδακτορική διατριβή, Οικονομικό Τμήμα ΑΠΘ, 1989.

αυξήθηκε ἀπό 10 σέ 15 εκ. χρ. φρ. Σύμφωνα μέ ισχυρές ἐνδείξεις πού βρέθηκαν στό ἀρχεῖο τῆς ΕΤΕ, τό μεγαλύτερο μέρος τῶν μετοχῶν τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπορροφήθηκε ἀπό τόν ἑλληνισμό τῆς Αἰγύπτου⁸, καί τῆς Κωνσταντινούπολης.

2. Ἡ ἴδρυση ὑποκαταστήματος στή Θεσσαλονίκη

Ὅταν ὁ Βαλαωρίτης πέρασε ἀπό τή Θεσσαλονίκη, πρὸς τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1905, ἦρθε σέ ἐπαφή μέ οἰκονομικούς παράγοντες τοῦ ἑλληνισμοῦ καί στίς 4/17.3.1905 ἔξι ἔμποροι τῆς πόλης ἔστειλαν ἐπιστολή στόν Στρέιτ⁹, με αἴτημα τόν διορισμό τοῦ Κλέωνα Χατζηλαζάρου¹⁰ ὡς ὑποδιευθυντῆ τοῦ καταστήματος πού ἐπρόκειτο νά ἰδρυθεῖ. Ὁ ὑποψήφιος ἐφέρετο ὡς «ἀπολαμβάνων τῆς ἀμερίστου ἐκτιμῆσεως καί τῶν συμπαθειῶν ἀπάσης τῆς παρ' ἡμῶν κοινωνίας, οὐχί μόνον τῆς ὁμογενοῦς ἀλλὰ καί τῆς ξένης».

Τό κατάστημα ἄρχισε νά λειτουργεῖ στή Θεσσαλονίκη τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1905 στή στοά (Passage) Κύρση¹¹. Στίς ἀρχές τοῦ 1906 ἰδρύθηκε πρακτορεῖο στό Μοναστήρι¹².

Μιά ἀπό τίς βασικές δραστηριότητες τῆς Τράπεζας ἦταν ἡ οἰκονομική τροφοδότηση τῶν ἑλληνικῶν προξενεῖων τῆς Μακεδονίας. Λόγω τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς δραστηριότητας, λίγα ἀναγνωρίσιμα τεκμήρια διασώθηκαν, ὅπως τό παρακάτω¹³:

«Ἐπειδή ἀντίγραφα ὄλων τῶν τηλεγραφημάτων τῆς Τραπεζῆς διαβιβάζονται εἰς τόν Γενικόν Διοικητὴν καί εἰς τόν Ἐπιθεωρητὴν τῶν βιλαετιῶν Χιλμῆ Πασά καί ἐπειδὴ ἐπ' οὐδενί λόγῳ συμφέρει νά γίνηται γνωστόν ὅτι ἀφ' ἑνός μὲν τό Γενικόν Προξενεῖον λαμβάνει τόσον σπουδαῖα ποσά, ἀφ' ἑτέ-

8. *ΙΑΕΤΕ*, XXII, φ. 2.

9. Ὁ.π., φ. 1. Ἦταν οἱ Σιμώττας, Δημητρίου, Σερέφας, Ἀφοῖ Παναγιωτίδη, Β. Τουρπάλης, Δ. Δημακοῦδης. Ὁ Τουρπάλης ἦταν μέλος τῆς κοινοτικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἑλληνορθόδοξης κοινότητας Θεσσαλονίκης, ἐνῶ οἱ Σερέφας καί Παναγιωτίδης ἦλθαν ἐπιλαχόντες στίς ἀρχαιρεσίες τοῦ 1904 (Χεχίμογλου Ε., «Ἑλληνικὴ κοινότης Θεσσαλονίκης 1904-1908», *Μακεδονικὴ Ζωὴ*, τχ. Μαῖου 1991, σ. 38). Ἔτσι τό διάβημα, χωρὶς νά μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἄσχετο πρὸς τὴν κοινότητα, δὲν ἀποτελοῦσε πάντως ἐπίσημο διάβημά της. Γιά τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Βαλαωρίτη βλ. Παράρτημα, ἀρ. 1.

10. Βλ. Χεχίμογλου Ε., «Ἐνθύμιον Χατζηλαζάρου: τό ἔργο ἑνὸς λησιμονημένου προκοίτου τῆς Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικὴ Ζωὴ*, τχ. Ὀκτωβρίου 1990 (σσ. 23-25), Νοεμβρίου 1990 (σσ. 44-46), Δεκεμβρίου 1990 (σσ. 42-43). Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 2.

11. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Μακεδονίας, *Ἀρχεῖο Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς* [ἑφεξῆς ΑΤΑ], κόπια ἐγκαταστάσεως ἔγγρ. 24.4.1905. Γιά τίς ἐγκαταστάσεις τοῦ καταστήματος τῆς Τράπεζας αὐτῆς στή Θεσσαλονίκη βλ. Χεχίμογλου Ε. «Ἐγκαταστάσεις τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη», *Ἐπετηρίδα Κέντρου Ἱστορίας τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης*, σσ. 211-234, Θεσσαλονίκη 1992. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 3. καί 4.

12. ΑΤΑ, φάκ. 2693, ἔγγρ. 19.2.1906. Βλ. καί παρακάτω.

13. Ὁ.π., φ. 2693, σ. 328.

ρου δέ τά ποσά ταῦτα καταβάλλονται αὐτῷ διά τῆς Τραπεζῆς μας», τά τηλεγραφικά ἐμβάσματα πρὸς τὸ προξενεῖο θά πρέπει νά γίνονται κρυπτογραφικά. Ὁ συγκεκριμένος τύπος ἦταν:

Verser Constantulaki Monastir Ltques... (ποσόν)», δηλαδή τα ἐμβάσματα νά ἔχουν τόν τύπο τῆς ἐντολῆς πληρωμῆς πρὸς τόν διευθυντή τοῦ πρακτορείου τῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι.

Ἐκτός ἀπό τίς μεταβιβάσεις χρηματικῶν ποσῶν, τά ἑλληνικά προξενεῖα παρεμβαίνουν συχνά ὑπέρ ὀρισμένων ἐμπόρων, προφανῶς συνδεομένων μέ τόν Μακεδονικό ἀγώνα, προκειμένου νά χρηματοδοτηθοῦν ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ παρεμβάσεις γίνονται συνήθως μέ ἄτυπο τρόπο, δηλαδή μέ σημειώματα ἢ προφορικές συνεννοήσεις, καί ἔτσι δέν εἶναι γνωστό ποιά ἔκταση εἶχαν. Γνωρίζουμε ὁμως τίς περιπτώσεις τέτοιων δανεισμῶν πού δέν ἐξυπηρετήθηκαν καί ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά λίγες τέτοιες γιά τὸ ἔτος 1906¹⁴:

α) Θεόδωρος Ναοῦμ, ἔμπορος ἀπό τή Φλώρινα. Πίστωση 200 λιρῶν ὀθωμ. μέ σύσταση τοῦ Κορομηλά.

β) Π. Κοτζαμάνης, πρῶχοντας τῶν Γιαννιτσῶν, πίστωση 30 ὀθωμανικῶν λιρῶν. Μεσολάβησαν οἱ Κοντογούρης γιά τήν παροχή καί ὁ Ζῶης γιά τήν παράταση τῆς πίστωσης.

γ) Θ. Τσίτσος, ἔμπορος ἀπό τή Γευγελή, πίστωση 150 Λ. Τ. μέ σύσταση τοῦ Κοντογούρη.

δ) Τσάτσος καί ἄλλοι κτηνοτρόφοι ἀπό τὸ χωριό Λειβάδι. Πίστωση 300 Λ. Τ. καί διαδοχικές παρατάσεις τῆς προθεσμίας γιά ἐξόφληση μετά ἀπό συστάσεις τοῦ προξενικοῦ ὑπαλλήλου Λ. Ἀθανασίου.

Τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1906, τὸ Προξενεῖο στό Μοναστήρι συνιστᾷ μέ ἐπιστολή του νά ἰδρυθεῖ πρακτορεῖο τῆς Τράπεζας στήν Κορυτσά καί νά τοποθετηθεῖ ὡς διευθυντής του ὁ Σπυρίδιον Βιμπλῆς. Ἄν αὐτὸ δέν εἶναι ἐφικτό, τὸ Προξενεῖο ζητᾷ νά θεωρηθεῖ ὁ Βιμπλῆς ὡς ἀνταποκριτῆς, μέ αὐξημένες πιστώσεις γιά τήν περιοχή Κορυτσᾶς. Τὸ αἴτημα αὐτὸ τοῦ Προξενείου δέν θά ἰκανοποιηθεῖ ἀπό τήν Τράπεζα, γιατί τὸ προτεινόμενο πρόσωπο δέν κρίθηκε φερέγγυο καί διότι ὑπῆρχαν καταλληλότερα γιά τή θέση τοῦ ἀνταποκριτῆ. Ἐξ ἄλλου ἡ Τράπεζα δέν ἔκρινε πρόσφορες τίς συνθήκες γιά τήν ἴδρυση πρακτορείου στήν Κορυτσά¹⁵.

Τόν Ἰούλιο τοῦ 1906 τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο Μοναστηρίου ζητᾷ ἀπὸ τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς διπλασιασμό τῆς πίστωσῆς του, ἀπὸ 3.000 σέ 6.000 Λ. Τ. Τὸ αἴτημα ἐνισχύεται καί μέ παρέμβαση τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν

14. ΑΤΑ, φ. 2694, σ. 52.

15. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 250. Γιά τόν τραπεζίτη Βιμπλῆ βλ. Χεκίμογλου Ε. «Ἕλληνες τραπεζίτες τῆς Κορυτσᾶς στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα», *Πρακτικά ΙΓ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας*, σ. 420, Θεσσαλονίκη 1993).

πρός τή γενική διεύθυνση τῆς Τράπεζας στήν Ἀθήνα¹⁶.

Τό χρεωστικό ὑπόλοιπο τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς φτάνει στά 1908 τίς 2.190 Λ. Τ., ἐνῶ στίς ἀρχές τοῦ 1909 θά ξεπεράσει τίς 8.500 λίρες. Στό τέλος τοῦ 1909 τά ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν τῶν δύο προξενείων, Θεσσαλονίκης καί Μοναστηρίου, στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἔφτασαν τίς 18.000 Λ. Τ., ἐνῶ στήν Τράπεζα Ἀθηνῶν δέν ξεπέρασαν τίς 1.000¹⁷.

Ἡ διακίνηση χρημάτων γιά λογαριασμό τῶν προξενείων κινεῖ τίς ὑποφίτες τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Τό ἀπόγευμα τῆς 7/20 Ἰουλίου 1909 φτάνει στόν σιδηροδρομικό σταθμό τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ὑπάλληλος τοῦ Προξενείου Σερρών Ἰ. Κόρτης, στόν ὁποῖο γίνεται σωματική ἔρευνα. Ἐπάνω του βρίσκονται ἔγγραφα πού πιστοποιοῦν τήν ὑπαρξη χρεωστικοῦ ὑπολοίπου τοῦ Προξενείου στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας, ὕψους 2.570 Λ. Τ. Ἡ ἀστυνομία θορυβεῖται ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς συναλλαγῆς καί ζητάει τήν ἄδεια νά γίνει ἔρευνα στά βιβλία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπό τόν διευθυντή τοῦ τμήματος οἰκονομικῶν πράξεων τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὄθωμανικῆς Τράπεζας, τόν Βαρότση, ἢ ἀπό ἄλλον εἰδικό. Ἄγνωστο γιά ποιούς λόγους ἡ ὑπόθεση τελικά ἀποσιωπᾶται¹⁸.

Ἡ ζήτηση πιστώσεων στή Θεσσαλονίκη ἦταν πολύ μεγαλύτερη ἀπό τίς διαθέσιμες τοπικές ἀποταμιεύσεις. Γι' αὐτό καί τό κατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἐργαζόταν κατά 50% περίπου μέ κεφάλαια ἀπό τό λοιπό δίκτυο τῆς Τράπεζας¹⁹. Ἐτσι ὁμως μπορούσε νά δανειοδοτήσῃ ἐπιχειρηματίες μέ σχετικά ὑψηλό ἐπιτόκιο, ἀφοῦ τά κεφάλαια πού χρησιμοποιοῦσε εἶχαν μεγάλο κόστος. Στράφηκε λοιπόν σέ δύο κατευθύνσεις: Πρῶτον μέσα στήν πόλη, πρὸς τοὺς Ἑβραίους τραπεζίτες (Μοδιάνο, Ἀλατίνι, Ναβάρο, Ἀμάρ, κλπ), στοὺς ὁποίους δάνειζε βραχυπρόθεσμα ἔναντι συναλλαγματικῶν πελατείας τους. Ἡ τακτική αὐτή ὀδήγησε σέ μεγάλες περιπέτειες²⁰. Δεύτερον, πρὸς τοὺς ἀνταποκριτῆς τῆς Τράπεζας στή Μακεδονία²¹ καί κυρίως στήν

16. ΑΤΑ, σ. 219.

17. ΑΤΑ, φ. 1732 (σσ. 71 καὶ 471), φ. 1733 (σ. 116).

18. ΑΤΑ, φ. 1733, σ. 161.

19. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 443 κ.ε., φ. 1732, σσ. 307 καὶ 493.

20. Ἀναλυτικὴ παρουσίαση τῶν σχέσεων τῆς Τράπεζας Ἀνατολῆς μέ τίς τράπεζες Μοδιάνο καὶ Ἀλατίνι. Βλ. Χεκιμόγλου Ε., *Ἐπίθεση Μοδιάνο*, Θεσσαλονίκη 1991.

21. Ἀνταποκριτῆς τῆς Τράπεζας στά 1905 ἦταν οἱ: Σόσε κ' Ἰγίοί (Κοριτσά), Α. Ἰλίας - Ν. Κουσιδῆς (Γρεβενά), Βαλταδώρος - Κονδύλης (Κοζάνη), Βαμφικᾶς κ' Ἰγός (Κοζάνη), Κ. Α. Ζησόπουλος (Τσοτύλι), Δ. Χατζηκυριακοῦ (Δράμα), Χρ. Ἰωαννίδης (Νευροκόπι), Μιχ. Κολοκυθᾶς (Καβάλα), Ζ. Νικολάου, Σ. Μασιαλᾶς (Σέρρες), Δημ. Δίτσας (Σκόπια), Α. Ἀρβανίτης (Γευγελή), Αφοί Σόντη, Γ. Κυριακοῦ (Μοναστήρι) [ΑΤΑ, φ. 2693]. Στά 1908 ἀναφέρονται οἱ Ἰλ. Κοέν (Τρίκαλα), Ζ. Ἰωαννίδης (Βόλος), Γ.Ν. Γούδος Ἰγίοί (Κουμάνοβο), Γ. Μπούτας (Γρεβενά), Γ. Κωνσταντίνου (Σέρρες), Ι. Κ. Ζωίδης (Ξάνθη), Γ. Τσιάπης (Κατερίνη), Φίλιος καὶ Τόσκος (Καστοριά), Καραμανώλης (Σιάτιστα) [ΑΤΑ, φ. 1732].

ΐδρυνση ύποκαταστημάτων.

‘Ο ανταποκριτής είναι κατ’ αρχήν ένας τοκιστής ή έμπορος ή κτηματίας πού χρηματοδοτείται από τήν Τράπεζα τής ‘Ανατολής, όχι πάντοτε με ασφάλειες χαρτοφυλακίου, δηλαδή συναλλαγματικές ή χρεόγραφα. ‘Η χρηματική ροή στηρίζεται κυρίως στην προσωπική πίστη του δανειολήπτη. ‘Η τελευταία είναι συνάρτηση τής ακίνητης περιουσίας του, στοιχείο πού ύποδηλώνει, αν δέν προϋποθέτει, τήν είσπραξη γαιοπροσόδου ως αναγκαίου δρου φερεγγυότητας. Παράλληλα όμως ο ανταποκριτής δανείζεται όχι μόνο για τίς προσωπικές ανάγκες του, αλλά για τήν κάλυψη των πιστωτικών αναγκών του γεωγραφικού καί κοινωνικού χώρου, στον όποιον είναι ένταγμένος.

3. Κατανομή των πιστώσεων κατά έθνικότητα

‘Ενα από τά πίο ένδιαφέροντα σημεία στην έρευνα των έργασιών του ύποκαταστήματος τής Τράπεζας τής ‘Ανατολής στή Θεσσαλονίκη είναι ή κατανομή των πιστώσεων της κατά έθνικότητα.

‘Ενώ στίς έργασίες καταθέσεων οί έλληνικές τράπεζες ήταν περιορισμένες στή συγκέντρωση των αποταμιεύσεων των όμογενών, για τήν προσέλκυση των όποίων ύπήρχε μεταξύ τους ίσχυρός ανταγωνισμός, στον τομέα των χρηματοδοτήσεων ήταν ύποχρεωμένες νά δανείζουν σ’ όλες τίς έθνικές ομάδες καί κυρίως στό έβραϊκό στοιχείο. Αυτό προκύπτει από τον πίνακα 1.

Οί ‘Ελληνες πελάτες τής Τράπεζας πλειοψηφούν, αποτελώντας τό 51, 1% του άριθμού των πιστούχων καί απορροφώντας ποσοστό 55, 67% των χρηματοδοτήσεων. Οί ‘Εβραίοι ακολουθούν με 37,3% των χρηματοδοτήσεων καί 42,4% του άριθμού των πελατών. Οί αναλογίες αυτές διατηρούν κάποια σχέση με τά τότε πληθυσμιακά δεδομένα τής Θεσσαλονίκης²² (αν καί σημασία έχει έδω ή σύνθεση τής αστικής τάξης κι όχι του πληθυσμού γενικά).

‘Αντίθετα, ή συμμετοχή των μωαμεθανών είναι πολύ χαμηλή, μόλις στο επίπεδο του 4% των πελατών, αλλά καί των χρηματοδοτήσεων. Τέλος, περιλαμβάνεται καί ή ομάδα «Βούλγαροι» [χωρίς ακριβή προσδιορισμό] πού μετέχει με ποσοστό 2,5% μόλις στο σύνολο, ήτοι 10 από τούς 405 πελάτες. ‘Οπως μπορεί νά διαπιστώσει κανείς από τούς πιστωτικούς καταλόγους²³, οί περισσότεροι πιστοῦχοι προέρχονται από τή Θεσσαλονίκη, όμως ένας όχι εύκαταφρόνητος άριθμός προέρχεται από άλλες πόλεις τής μείζονος Μακεδονίας (ό ένας στους τέσσερις από τον πίνακα πού ακολουθεί).

22. Δημητριάδης Β., «‘Ο πληθυσμός τής Θεσσαλονίκης καί ή ελληνική κοινότητά της κατά τό 1913», *Μακεδονικά* 23 (1983) 91-96. ‘Επίσης Χεκίμογλου Β., «Τά παραλειπόμενα τής απογραφής του 1913», έφ. *‘Ελληνικός Βορράς*, φ. 17.5.1992 (σ. 26) καί 24.5.1992 (σ. 26).

23. ΑΤΑ, φάκ. 1732, σσ. 44-45, 87, 116, 150, 179, 279 κ.έ., 342, 381, 457.

Πίνακας 1

ΜΗ ΕΠΓΥΗΜΕΝΕΣ²⁴ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ²⁵ ΠΕΛΑΤΩΝ

Σέ Λ. Τ., Σεπτέμβριος 1908

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ	Σύνολο		Ἑλληνες		Ἰσραηλίτες		Μωαμεθανοί		Βούλγαροι	
	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια
Προεξοφλήσεις	200	71.855	33	13.555	150	51.150	10	4.650	7	2.500
Ἀνταποκριτές	100	57.650	93	48.850	5	7.500	2	1.300		
Ἀνοικτ. λ/μοί	105	125.500	81	80.350	17	37.000	4	4.300	3	3.850
Σύνολο	405	255.005	207	142.755	172	95.650	16	10.250	10	6.350
Ἀναλογία %	100	100	51,1	55,67	42,4	37,30	3,9	4,0	2,4	2,5

Πηγή: ΑΤΑ φάκ. 1733, σελ. 64.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σύνθεση τῶν πιστώσεων σέ κάθε ἐθνική ομάδα. Στούς Ἑλληνες πλειοψηφοῦν οἱ ἀνταποκριτές (τό σύνολο σχεδόν τῶν ὁποίων ἀνήκει σ' αὐτή τήν ἐθνικότητα), καθώς καί πιστοῦχοι μέ ἀνοικτό λογαριασμό, (4 στούς 5 τέτοιους πιστούχους εἶναι ἐπίσης Ἑλληνες). Ἀντίθετα, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἰσραηλιτῶν χρηματοδοτεῖ μέσω προεξοφλήσεων (τρεις στούς τέσσερις πελάτες προεξοφλήσεων εἶναι Ἰσραηλίτες). Ὁ μικρός πάντως ἀριθμός τῶν Ἑβραίων πού χρηματοδοτοῦνται μέσω ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ (βάσει δηλαδή τῆς προσωπικῆς φερεγγυότητάς τους) διαθέτει πιστώσεις ὑπερδιπλάσιες κατά μέσον ὄρο ἀπό τούς ἀντίστοιχους τῆς ἐλληνικῆς ομάδας.

Σχετικά μέ τίς προεξοφλήσεις, στίς ὁποῖες κυριαρχοῦν οἱ Ἑβραῖοι, παρατηροῦμε ὅτι:

α) ἡ μέση πίστωση εἶναι Λ. Τ. 341, περίπου 7.800 φράγκα,

β) ἕνα τμήμα τῆς, τό κυριότερο, εἶναι προεξοφλήσεις τραπεζιτῶν, μεγαλύτερων ἢ μικρῶν.

Συνεπῶς ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν Ἑβραίων πιστούχων διαθέτει χαμηλή φερεγγυότητα καί μικρή οἰκονομική ἐπιφάνεια.

Ἡ ἐγγραφή νέων πιστούχων τοῦ ἔτους 1908 ἔρχεται νά διαφοροποιήσῃ ἐλαφρῶς τήν κατάστασιν²⁶. Ἀπό τούς 53 νέους πιστούχους μέ λογαριασμούς προεξοφλήσεων, μόνον οἱ 26 εἶναι Ἑβραῖοι [οἱ 18 γιά ποσά κάτω τῶν 100 λιβρῶν], ἐνῶ οἱ ἄλλοι 27 ἀνήκουν σέ ἄλλες ἐθνικότητες, κυρίως Ἑλληνες [οἱ 24 μέ ποσά κάτω τῶν 400 λιβρῶν]. Συμβαίνει δηλαδή μιᾶ σταδιακή ἀντικατάσταση χαμηλῆς φερεγγυότητος Ἑβραίων ἀπό ἀνάλογης στάθμης Ἑλληνες, ὑπόθεση πού φαίνεται καθαρότερα ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ πίνακας 1 εἶναι

24. «Μή ἐγγυημένες»: πιστώσεις πού δέν καλύπτονται μέ ἐνέχυρο ἢ ὑποθήκη, γενικῶς μέ ἐμπράγματη ἀσφάλεια.

25. «Ἐθνικότητα»: κατά τήν ἐκφραση τῶν διευθυντῶν τοῦ ὑποκαταστήματος.

26. Πρόκειται γιά 98 νέους πιστούχους μέ ὄρια πιστώσεων 55.000. λιβρῶν. Βλ. ὑπόσ. 23.

τοῦ Σεπτεμβρίου 1908 καί ἄρα ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπό τίς διαφοροποιήσεις στήν ἐθνικότητα πού ἔφεραν οἱ νέοι πιστοῦχοι αὐτοῦ τοῦ ἔτους. Ὅπωςδήποτε, ἀφοῦ τό ὕψος τῶν χρηματοδοτήσεων εἶχε συνολικά περιοριστεῖ²⁷, μπορούμε νά καταλήξουμε στό συμπέρασμα ὅτι πρό τοῦ 1908, ἴσως ὁ ἀριθμός τῶν Ἑβραίων πιστοῦχων καί ὁπωςδήποτε ἡ ἀναλογία τῆς συμμετοχῆς τους στό σύνολο τῶν χορηγήσεων, —καί εἰδικά στίς προεξοφλήσεις— βρισκόνταν σέ ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἀπό ὅ,τι στό τέλος αὐτοῦ τοῦ χρόνου.

Σαφέστερη προτίμηση στή χρηματοδότηση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καταφαίνεται στούς ἐπόμενους δύο λογαριασμούς, τούς «ἀνταποκριτές» καί τούς «ἀνοικτούς». Οἱ λογαριασμοί ἀνταποκριτῶν παρουσιάζουν μιὰ στασιμότητα στή διάρκεια τοῦ 1908, ἡ ὁποία ὀφείλεται στήν κακή ἐσοδεῖα δύο διαδοχικῶν χρόνων²⁸. Ἡ ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν ὑπαίθρο εἶναι καταφανής στόν τομέα αὐτόν. Μαζί μέ τούς ἀνοικτούς λογαριασμούς, οἱ ἀνταποκριτές ἀπορροφῶν τό 72% τῶν μὴ ἐγγυημένων πιστώσεων (καί περίπου τίς μισές ἀπό τίς συνολικές). Οἱ δύο αὐτές κατηγορίες κατανέμονται κατά 70% στούς Ἑλλήνες καί κατά 30% στούς λοιπούς.

Οἱ ἀνοικτοί λογαριασμοί ἐκφράζουν τή γενικότερη ὀπτική καί τίς προτιμήσεις τῆς Τράπεζας, ἀφοῦ ἀναπτύσσονται μέ βάση τά κριτήριά της γιά τή φρεγγυότητα καί τήν προσωπική πίστη τοῦ πιστοῦχου. Ἡ σαφής ὑπεροχή τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου σ' αὐτῆς τῆς μορφῆς τίς πιστώσεις δέν εἶναι σύμφωνη μέ τά πληθυσμιακά καί οἰκονομικά δεδομένα τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπῆρχαν ὁπωςδήποτε πολύ περισσότεροι ἀπό 17 Ἑβραῖοι πού μπορούσαν νά δανειοδοτηθοῦν βάσει τῆς προσωπικῆς πίστεως τους²⁹. Ἄν τό φαινόμενο αὐτό ὀφείλεται στίς προτιμήσεις τῆς Τράπεζας ἢ τῶν Ἑβραίων ἐμπόρων, εἶναι ἕνα ἐρώτημα μέ καθαρή ἀπάντηση. Ἡ συνολική εἰκόνα δέν ἐπιτρέπει τήν ὑπόθεση ὅτι οἱ δεῦτεροι ἀπορρίπτουν τήν πρώτη ὄχι μόνον οἱ μικροπιστοῦχοι τῶν προεξοφλήσεων ἀλλά καί τά μεγάλα ὀνόματα, ὅπως οἱ Μοδιάνο, δέν περιφρονοῦν τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ ἐπιλογές τῆς τελευταίας εἶναι αὐτές πού ὀδηγοῦν σέ εὐνοϊκή πιστωτική μεταχείριση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστισμοῦ χάρη στίς πιέσεις τῆς κοινότητος ἢ γιά ἄλλους λόγους.

Θά ἦταν ὁμως συσκότιση τοῦ ὄλου θέματος, ἂν παραλείπαμε νά διευκρινίσουμε ὅτι ἡ διάθεση αὐτή ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ τάση παρά ἕνα στατιστικό ἀποτέλεσμα. Ὁ ἑλληνικός ἀστισμός δέν συνενεργάζεται παρά μέ τίς τράπεζες πού παρέχουν εὐνοϊκοῦς ὁρους, ἂν καί ὅταν χρειάζεται τραπεζικές διευκολύνσεις. Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ἕνας ἐπιχειρηματίας δέν πρέπει νά εἶναι

27. ΑΤΑ, σσ. 291 καί 309.

28. Ὁ.π., σ. 29.

29. ΑΤΑ, φ. 2693, σσ. 51-54. Πρβλ. Ε. Χεκίμογλου, «Ἑβραῖοι τραπεζίτες τῆς Θεσσαλονίκης ἐπί Τουρκοκρατίας», *Χρονικά* 131 (1994), 29 ὑποσ. 40 καί 59.

ἀποκλειστικός πελάτης κάποιας τράπεζας³⁰. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς δέν διαθέτει ἀρκετά κεφάλαια γιά νά ἐπεκτείνει ἐπ' ἀόριστον τίς πιστώσεις της καί δέν εἶναι καθόλου βέβαιο ὅτι μπορεῖ νά καλύψει τή ζήτηση τῶν Ἑλλήνων ἀσπῶν. Ἡ ἴδια ἡ δυναμική της, πού τήν ὠθεῖ σέ πιστώσεις ὑψηλότοκες καί βραχυχρόνιες, τήν κατευθύνει στά μικρά τραπεζικά γραφεῖα τῆς ὁδοῦ Φράγκων.

4. Μοναστήρι καί Σκόπια

Τόπρακτορεῖο Μοναστηρίου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἄρχισε νά λειτουργεῖ στίς ἀρχές τοῦ 1906. Οἱ λόγοι, γιά τοὺς ὁποίους προτιμήθηκε ἡ πόλη αὐτή, ἐναντι ἄλλων πόλεων τῆς Μακεδονίας γιά τήν ἐγκατάσταση ἐνόςπρακτορεῖο τῆς Τράπεζας, δέν προκύπτουν ἀπό τήν ἀλληλογραφία πού ἔχουμε ὑπόψη μας. Ὡστόσο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἱστορικός Κ. Βακαλόπουλος, «τό Μοναστήρι ὑπῆρξε τό δεύτερο σέ ἐμπορική σημασία οἰκονομικό κέντρο τῆς Μακεδονίας μετά τῆ Θεσσαλονίκης»³¹. Ἦδη ἀπό τά μέσα τοῦ 10' αἰῶνα ὑπῆρχε διαμορφωμένη τραπεζική ἀγορά μέ πολλές ὁμοιότητες πρὸς αὐτή τῆς Θεσσαλονίκης³². Ἡ περιοχὴ εἶχε μεγάλη ἀγροτική καί ἀξιόλογη βιοτεχνική παραγωγή, ἐνῶ ἡ πόλη ἦταν σημαντικό ἐμπορικό, διοικητικό καί κοινωνιακό κέντρο καί ἐπὶ πλέον διέθετε μιά πολυάριθμη ἑλληνική κοινότητα. Ὁ καζάς Μοναστηρίου εἶχε τόσους Ἑλληνες μαθητές ὅσους κι αὐτός τῆς Θεσσαλονίκης³³. Τό ἀρχικό κεφάλαιο τοῦπρακτορεῖο τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς προσδιορίστηκε σέ 400.000 φράγκα³⁴, ποσό ἴσως μικρὸ γιά τῆ Θεσσαλονίκη, ὄχι ὁμως καί γιά τοὺς τραπεζίτες τοῦ Μοναστηρίου. Διευθυντῆς τοῦπρακτορεῖο ἀνέλαβε ὁ Κωνσταντουλάκης, προηγουμένως ὑπάλληλος τῆς Ὁθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι καί ὁ πατέρας τοῦ Κωνσταντουλάκη ἦταν διευθυντῆς τῆς Ὁθωμανικῆς στή Μυτιλήνη³⁵.

Ὁ προῦπολογισμὸς τοῦπρακτορεῖο γιά τό 1906 μᾶς ἐπιτρέπει ν'

30. Λ.γ. ἡ ἐπωνυμία Γ. Κύρσης καί Υἱοί εἶχε ἀνοιχτὴ πίστωση 4.000 Λ. Τ. στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ ἐργασίεσ ἐπὶ βάμβακος καί ἀλεύρων ἔκανε ἀντιστοιχίεσ μέ τήν Ὁθωμανική καί τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης. Οἱ σαπυνοποιοὶ Ἀφοὶ Βουδαλικά προτιμοῦσαν τήν Τράπεζα Ἀλατίνι καί τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης ἂν καί εἶχαν πίστωση 2.000 Λ. Τ. στήν Τράπεζα Ἀνατολῆς γιά προεξοφλήσεις, διότι οἱ πρῶτες Τράπεζες τοὺς ἐπέστρεφαν τό χαρτοφυλάκιο πρὸ τῆς πληρωμῆς του, προκειμένου νά τό ἔχουν στά χέρια τους οἱ παραγγελιοδόχοι καί νά ἐπιστρέφουν στοὺς ἐκδότες τά γραμμάτια τήν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς Ὁ.π., φ. 1732.

31. Βακαλόπουλος Κ., *Νεότερη Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (1830-1912)*, Θεσσαλονίκη σ. 158.

32. Βακαλόπουλος Κ., Πολιτική, κοινωνική καί οἰκονομική δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, *Μακεδονικά* 21 (1981) 191.

33. Βακαλόπουλος Κ., *Ἡ Μακεδονία στίς παραμονές τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα*, χτ., γ. χ., σ. 55.

34. ΑΤΑ, φ. 2693: 19.2.1906.

35. Ὁ.π., 19.5.1906.

άντιληφθοῦμε καί τό μέγεθός του ὡς τραπεζικοῦ καταστήματος. Περιελάμβανε ἐκτός ἀπό τόν διευθυντή, μέ ἐτήσιο μισθό 300 Λ. Τ., ἕνα λογιστή μέ μισθό 120 λίρες, ἕναν ταμιά, μέ μισθό 96 λίρες, ἕνα γραμματέα μέ 96 ἐπίσης λίρες, ἕναν εἰσπράκτορα μέ 60 λίρες καί δύο κλητῆρες μέ μισθό 30 λίρες ὁ καθένας. Τό ἐνοίκιο τοῦ γραφείου ἦταν 80 λίρες καί τά ὑπόλοιπα ἔξοδα, μαζί μέ τήν ἀπόσβεση τῶν δαπανῶν ἐγκαταστάσεως ἦταν 188 λίρες τόν χρόνο. Συνολικά, προσωπικό 7 ἀτόμων καί προϋπολογισμός 1.000 λιρῶν³⁶.

Πίνακας 2

ΝΕΟΙ ΠΙΣΤΟΥΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, 1908

α/α	Όνομα	Τόπος	Ποσόν	Λ/σμός
1.	Άχμέτ Μπίν Όσμαν	Φ	100	Π
2.	Ριζά Μπίν Γιανούς Τσερκές	Μ	100	Π
3.	Χαφούζ Χαλίλ Μπέν Σαλή	Φ	100	Π
4.	Μουσταφά Χουσεϊν Άρπατζή	Μ	100	Π
5.	Χατζή Μαχμούτ Μπίν Χατζή	Μ	100	Π
6.	Μουσταφά ἐφένδη Μπίν Σερίφ	Μ	100	Π
7.	Άφοί Χατζηπέτρου	Μ	300	Π
8.	Δῆμος, Τόδορ Μποῦε, Λ. Στίγμαν	Μ	100	Π
9.	Άφοί Ίωάννου - Σ. Μουμιτζή	Μ	150	Π
10.	Νουφῆ Μπίν Ίμπραήμ	Μ	150	Π
11.	Γιαγιά ἐφένδη	Μ	50	Π
12.	Λάζαρος Γούναρης	Φ	200	Π
13.	Ίωσήφ Έργάς ^α	Μ	100	Α
14.	Άφοί Παπαγιάννη	Σόροβιτς	100	Α
15.	Γιουσούφ ἐφένδη	Μ	150	Π
16.	Νουρη Μπέη	Φ	100	Π
17.	Μαχμούτ, Ρουσιάν Έμίν, Μετζελή	Μ	100	Π
18.	Ναούμ Γῶγος	Μ	1000	Α
19.	Έτέμ ἀγά Μπίν Άβρη	Μ	100	Π
20.	Γεώργιος Μήτσε Μασλάρ	Μ	20	Π
21.	Γεώργιος Γούσιος Νινάς	Μ	15	Π
22.	Έσάτ ἐφένδη	Μ	150	Π
23.	Γεώργιος Σαπικᾶς	Μ	50	Π
24.	Γεώργιος Χρόνης	Μ	35	Π
25.	Ναούμ Άλταπαριάκ	Μ	30	Π
26.	Πέτρος Κοκκίνης	Μ	40	Π
27.	Σταῦρος Δημ. Νάλλης	Μ	100	Π
28.	Γεώργιος Σιάκος	Φ	150	Π
29.	Άζίζ ἀγά Άρμανοῦς	Μ	35	Π
30.	Άνδρέας Δέδες	Μ	300	Π

36. Ό.π., 28.1.1906.

31.	Νικόλαος Τσέργης	Νεβέσκα	000	Π
32.	Ρεσοῦλ Μπίν Ρουσιέμ	Μ	300	Π
33.	Παντελῆς Μάντσης	Μ	150	Π
34.	Ἰολάμι ἁγὰ Φαῖκ Μπίν Μεχμέτ	Πρίλιαπον	200	Π
35.	Νικόλα Μαρτέν	Μ	150	Π
36.	Γ. Δούμας ^β	Μ	1000	Α
37.	Ἀπόστολος Γιουδάς	Μ	150	Α
38.	Κύρκου-Χαρισίου	Ἐλασσώνα	400	Α
39.	Ἀφοί Γκορτώλη-Χ' ἄνδρέας ^γ	Κοζάνη	500	Α
40.	Χατζῆ ἐφένδης	Μ	200	Π
41.	Κωνσταντῖνος Μπλάτσης	Μ	200	Π
42.	Μουσταφά Μπίν Καμιλ	Μ	200	Π
43.	Ριζά Μπέη Μπίν Ἀλῆ Μπέη	Φ	350	Π
44.	Σαλή Μπίν Ἰμπραήμ	Μ	300	Π
45.	Χατζῆ Τζαφέρ Χατζῆ Ἀδζέμ	Φ	300	Π
46.	Γεώργιος Γκινάλης	Μ	300	Π
47.	Πέτρος Ἀθανασίου	Μ	400	Π
48.	Ἰωάννης Τζιάστας	Καστοριά	500	Α
49.	Χατζηνίκος καί υἱός	Ἐλασσώνα	400	Α
50.	Ταχῆρ Γιακούπ Γιουσοφ ^δ	Ἐλασσώνα	1000	Α
51-87.	Τριάντα ἐπτά ἀκόμη μικροπιστοῦχοι τῆς αὐτῆς συνθέσεως μέ τούς προηγούμενους		3110	Π
88.	Μιχαηλίδης	Φ	<u>600</u>	Α
	Σύνολο		15.835	

Ἵπόμνημα:

α) Τά ποσά σέ λίρες ὀθωμανικές.

β) Τόπος Μ: Μοναστήρι, Φ: Φλώρινα.

γ) Λογαριασμός: Α: ἀνοικτός λογαριασμός, Π: προεξόφληση.

Πηγή:

ΑΤΑ, φάκ. 1732, σελ. 63, 93, 118, 145, 270, 337, 377 & 401.

Ἵποσημειώσεις στόν πίνακα

α. Συγγενής τοῦ συνώνυμου τραπεζίτη τῆς Θεσσαλονίκης. ΑΤΑ Φάκ. 1732, σελ. 83.

β. Αὔξηση πιστώσεως, ἡ ὁποία προσφέρθηκε στόν πιστοῦχο καί ἀπό τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης τοῦ Μοναστηρίου.

Ἵ.π. 176-177.

γ. Περιουσία Α. Τ. 14.000. Συγγενής ἐταιρεία οἱ Ἀφοί Μπλιούρα, μέ περιουσία 12.000 Α. Τ. Ἵ.π., σελ. 350.

δ. Μέχρι τότε ἦταν πελάτης τῆς Ὄθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι, δανειζόμενος ἐναντι κυβερνητικῶν γραμματίων, προερχομένων ἀπό τήν τροφοδοσία (σενέτ μαχουσέ).

Ἵ.π., σελ. 401 κ.έ.

Ὁ πίνακας 2 περιλαμβάνει τούς νέους πιστοῦχοι τοῦπρακτορείου τοῦ ἔτους 1908. Πρόκειται γιά 88 πιστοῦχοι μέ πιστώσεις 15.835 Α. Τ., περίπου 360.000 φράγκα. Τό ὕψος τῶν δανείων εἶναι χαμηλότερο ἀπό τό ἀντίστοιχο τῆς Θεσσαλονίκης, καί στήν πλειοψηφία τους πρόκειται γιά μικροπιστώσεις. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι τά μεγαλύτερα δάνεια δίνονταν σέ ἐμπόρους ἐκτός

Μοναστηρίου, γεγονός που έρμηνεύεται από την ισχυρή θέση των άλλων τραπεζών, της Όθωμανικής και της Τράπεζας Θεσσαλονίκης, καθώς και των τραπεζικών οίκων της πόλης, και υποδηλώνει τον έντονο ανταγωνισμό μέσα στο Μοναστήρι. Στη σύνθεση των χρηματοδοτούμενων είναι αισθητή η παρουσία του μωαμεθανικού στοιχείου, μιά ακόμη διαφορά από τους αντίστοιχους καταλόγους της Θεσσαλονίκης.

Οι χρηματοδοτικές προτάσεις του πρακτορείου Μοναστηρίου υποβάλλονταν στο ύποκατάστημα της Θεσσαλονίκης, όπου και υπαγόταν διοικητικά, τό όποιο μέ τή σειρά του τίς διαβίβαζε μέ τή γνώμη του στή γενική διεύθυνση στήν Άθήνα γιά έπικύρωση. Οί πιστωτικοί αὐτοί κατάλογοι τοῦ 1908 δέν ἐκφράζουν μιά ποσοτική αὐξηση τῶν πιστώσεων, ἀλλά μιά ἀνανέωση τῆς πελατείας μέ στόχο τή βελτίωση τῆς ποιότητάς της, ὅπως ἔγινε καί στήν περίπτωση τῆς Θεσσαλονίκης³⁷. Παίρνοντας σάν βάση τά δεδομένα τῆς τελευταίας —ὅτι δηλαδή ἡ ἀνανέωση τῶν πιστωτῶν ἀφορᾶ τό 20% περίπου τῶν πελατῶν καί τῶν εἰσπράξεων— μπορούμε κατά προσέγγιση νά ὑπολογίσουμε ὅτι οἱ συνολικές πιστώσεις τοῦ Πρακτορείου Μοναστηρίου ἦταν γύρω στό 1,5 ἑκατ. φράγκα. Ἡ διαφορά ἀπό τό κεφάλαιό του καλυπτόταν ἀπό καταθέσεις καί ἐφοδιασμό ἀπό φθηνότερες χρηματαγορές.

Ὅπως φαίνεται καί ἀπό τόν πίνακα, τό πρακτορεῖο ἐξυπηρετοῦσε καί τή γειτονική Φλώρινα, τήν ὁποία συχνά ἐπισκεπτόταν ὁ Κωνσταντουλάκης, γιά νά κάνει διαπραγματεύσεις μέ τούς τοπικούς ἀργυραμοιβούς καί νά ἀγοράζει συνάλλαγμα, πού διέθετε ἡ πόλη ἀπό τά μεταναστευτικά ἐμβάσματα³⁸. Γιά τό συνάλλαγμα τῆς Φλώρινας ὑπῆρξε ὀξύς τραπεζικός ἀνταγωνισμός, ἰδιαίτερα ἀπό τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης καί τόν τραπεζικό οἶκο Raphael Canuti³⁹.

Ὁ πιστοῦχος Μιχαηλίδης [βλ. πίνακα 2, ἀριθμ. 88] ἦταν κάτοχος γαιῶν ἀξίας 2.000 Λ. Τ. ἔξω ἀπό τή Φλώρινα. Ἡ πίστωση διατέθηκε προκειμένου ν' ἀνοίξει στήν πόλη αὐτή κατάστημα ἐμπορικῶν καί τραπεζικῶν ἐργασιῶν, ὑπό τήν προϋπόθεση ὅτι θά συνεργαζόταν μόνον μέ τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς στό Μοναστήρι καί στή Θεσσαλονίκη, ἡ ὁποία ἔτσι ἀποκτοῦσε ἕνα εἶδος ἔμμεσης πρακτορευσης τῶν συμφερόντων της στή Φλώρινα.

37. Βλ. ὑποσ. 23 καί 26.

38. Ὁ Β. Γούναρης στό «Ὀικονομική ζωή στή Μακεδονία πρὶν ἀπό τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου», *Πρακτικά Συμποσίου «Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου καί ἡ Ἑλλάδα»*, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 135, σημειώνει ὅτι στό 1905 τό ὕψος τῶν ἐμβασμάτων μόνο στό βιλαέτι τοῦ Μοναστηρίου ἀνερχόταν σέ 150-160.000 λίρες στερλίνες, ἐνῶ στό 1906 σέ 360-480.000 λίρες καί τό 1909 σέ 320-360.000 λίρες. Μιά ἀναφορά τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς (ΑΤΑ, φ. 2693, ἔγγρ. 14.5.1906) ὑπολογίζει τό συνολικό μεταναστευτικό συνάλλαγμα γιά ὅλη τή Μακεδονία σέ 12 ἑκατομ. φράγκα τό χρόνο, δηλ. 480.000 στερλίνες. Ἄν καί μέ διαφορές μεταξὺ τους, οἱ δύο πηγές συγκλίνουν ὡς πρὸς τήν τάξη μεγέθους.

39. ΑΤΑ, φ. 1732, 172-173.

Ἀκόμη ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς χρηματοδοτοῦσε καί τήν ἑλληνική κοινοτητα τοῦ Μοναστηρίου καί τό ἑλληνικό νοσοκομεῖο⁴⁰.

Μετά τή νέα πραγματικότητα πού διαμορφώθηκε μέ τούς βαλκανικούς πολέμους τό Μοναστήρι ἔχασε τήν ἐνδοχώρα του (πού φαίνεται ἀνάγλυφα στόν πίνακα 2), κι ἔτσι μειώθηκε ἡ τραπεζική σημασία του. Γι' αὐτό καί στά 1913 ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς μελετοῦσε τό ἐνδεχόμενο νά μεταφέρει τό κέντρο τῆς δραστηριότητάς της βορειότερα στή Σερβία, σχέδιο πού δέν ὑλοποιήθηκε⁴¹.

Ἐνα ἀκόμη ἐμπορικό καί τραπεζικό κέντρο βορειότερα τοῦ Μοναστηρίου ἦταν τά Σκόπια. Καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐρεῦνησε τήν περίπτωση νά ιδρύσει καί κεῖ ἕνα πρακτορεῖο. Τά Σκόπια εἶχαν ἤδη ἀπό τό 1873 συνδεθεῖ σιδηροδρομικῶς μέ τή Θεσσαλονίκη καί ἦταν τό ἐπίκεντρο τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου καπνοῦ. Παράλληλα ἦταν καί εἰσαγωγικό κέντρο καί χρησίμευε ὡς σταθμός ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ Κοσσυφοπεδίου καί τῆς Ἀνατολικῆς Ἀλβανίας. Ἡ πόλη συναλλασσόταν, ὀλοένα καί περισσότερο, ἀπ' εὐθείας μέ τήν Αὐστρία καί μειωνόταν ἀνάλογα ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης⁴².

Στά Σκόπια λειτουργοῦσαν ὑποκαταστήματα τῶν Τραπεζῶν Θεσσαλονίκης καί Ὄθωμανικῆς, καθὼς καί οἱ τοπικοί τραπεζικοί οἴκοι: 1. Δήτσα, 2. Κομμάτη, 3. Υἱῶν Μισραχῆ, 4. Μιλάν Λαπτσέφ, μέ συνολικά κεφάλαια γύρω στίς 300.000 Λ. Τ., περίπου 7.000.000 φράγκα⁴³.

Ἡ ἀγορά τῶν Σκοπίων δέν συνῆλθε γιά ἀρκετό καιρό ἀπό τήν κρίση τοῦ 1907-1908, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις καί στήν τραπεζική ἀγορά της⁴⁴. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1910 ὁ τραπεζίτης Λαπτσέφ πτώχευσε καί μάλιστα δολίως. Κυκλοφόρησε πολλά γραμμιάτιά του στίς τράπεζες τῆς πόλης καί, ἀφοῦ πῆρε τά χρήματα, ἔφυγε στή Σόφια, ὅπου καί τόν ἀκολούθησαν οἱ διευθυντές τῶν τραπεζῶν τῶν Σκοπίων, χωρίς ὁμως ἀποτελεσμα⁴⁵. Ἡ ἐξέλιξη αὐτή δημιουργήσε μεγάλη δυσπιστία στίς τράπεζες, οἱ ὁποῖες μέ τή σειρά τους ἀναγκάστηκαν νά μειώσουν τίς πιστώσεις τους ὡς ἐξῆς⁴⁶:

Θεσσαλονίκης ἀπό 75.000 Λ. Τ. σέ 40.000.

Ὄθωμανική ἀπό 150.000 Λ. Τ. σέ 80.000.

Δήτσας ἀπό 40.000 Λ. Τ. σέ 10.000.

Οἱ τραπεζίτες Υἱοί Μισραχῆ δέν ἄντεξαν στίς συνθῆκες αὐτές καί ἔπαυ-

40. ΑΤΑ, φ. 1731: 17.9.1907.

41. ΑΤΑ, φ. 1740, *passim*.

42. ΑΤΑ, φ. 1733: 325 κ. ἐ.

43. Ὁ.π.

44. Ὁ.π.

45. Ὁ.π.

46. Ὁ.π.

σαν τίς πληρωμές τους. Χρωστοῦσαν 2.000 Λ. Τ. στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς καί 900 σέ δημόσιους φορεῖς [Δημαρχία, Ἐπιτροπή Ἐράνου τοῦ Ὁθ. Στόλου κτλ.]. Εἶχαν σημαντική κτηματική περιουσία ἀπό 4.000 λίρες περίπου, ἀλλά ἔπασχαν ἀπό ἔλλειψη ρευστοῦ χρήματος, πού δέν μπορούσαν νά ἐξασφαλίσουν στά Σκόπια⁴⁷.

Ὁ διευθυντής τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη Χατζηλάζαρος καί ὁ δικηγόρος τῆς Ρ. Μοδιάνο πῆγαν ἐναλλάξ στά Σκόπια καί προσπάθησαν νά ἀποτρέψουν τήν πτώχευση τῶν Ἀφῶν Μισραχῆ, διότι κινδύνευαν οἱ πιστώσεις τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς —πού ἦταν ἐν μέρει ἀνοιχτές— καί διότι ἔκριναν ὅτι ὁ τραπεζικός αὐτός οἶκος ἦταν κατά βάση ὑγιής καί εἶχε ἀπλῶς πρόβλημα ρευστότητας. Γι' αὐτό καί ὁ Χατζηλάζαρος πρότεινε διάφορες ἐναλλακτικές λύσεις καί ἐργάσθηκε ἐπί τόπου γιά τήν προώθησή τους. Μιά λύση ἦταν νά βοηθήσει τήν κατάσταση ὁ Μεμδούχ βῆς, κάτοχος τεράστιας κτηματικῆς περιουσίας, ἁξίας ἄνω τῶν 40.000 λιρῶν, καί χρεώστης τῶν Μισραχῆ, ὁ ὁποῖος βῆς δέχθηκε ὄχι μόνον νά ἐπιστρέψει τό δάνειο τῶν 1.200 λιρῶν, ἀλλά καί νά συνεταιριστεῖ μαζί τους τοποθετώντας ἐπί πλέον κεφάλαια 3.000 Λ. Τ., ἔτσι ὥστε νά ὑπῆρχε ρευστό γιά νά συνεχίσει ὁ τραπεζικός οἶκος τήν κανονική λειτουργία του. Γιά τόν σκοπο αὐτό ὁ Μεμδούχ θά ὑποθήκευε ἀκίνητά του. Κι ἐνῶ ὁ Χατζηλάζαρος εἶχε βρεῖ καί τόν πιστωτή πού θά δάνειζε στόν Μεμδούχ, παρενέβη τό Νεοτουρκικό Κομιτάτο καί ἀπειλῆσε τόν τελευταῖο ὅτι θά τόν ἔθετε ὑπό δικαστική ἀπαγόρευση, ἂν βοηθοῦσε ἀλλόθρησκο⁴⁸.

Ὁ Χατζηλάζαρος ἔκρινε ὅτι ἡ πόλη τῶν Σκοπίων ἦταν κατάλληλη γιά τήν ἐγκατάσταση πρακτορείου τῆς Τράπεζάς του, ἀφοῦ ὁμως περνοῦσε ἡ κρίση τῆς χρηματαγορᾶς τῆς καί αἶρονταν οἱ πιστωτικοί περιορισμοί τῶν ἄλλων τραπεζῶν. Μετέθετε ἔτσι τό θέμα στό μέλλον⁴⁹. Οἱ βαλκανικοί πόλεμοι καί οἱ ἀνακατατάξεις τῶν συνόρων ἄλλαξαν ριζικά τήν κατάσταση κι ἔτσι ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς δέν ἐγκαταστάθηκε στά Σκόπια.

5. Ἡ ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρών

Ἡ περίπτωση τοῦ Πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στίς Σέρρες ξεφεύγει χρονικά ἀπό τήν περίοδο πού ὡς τώρα ἐξετάσαμε (1906-8). Κρίναμε ὡστόσο σκόπιμη τήν κατ' ἐξαίρεση παρουσίαση τοῦ θέματος αὐτοῦ λόγω τῆς ἰδιαίτερης σημασίας του. Ἡ σημασία τοῦ Πρακτορείου προκύπτει ἀπό τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς περιοχῆς πού αὐτό κάλυπτε καί ἰδιαίτερα ἀπό τήν

47. Ὁ.π., 317.

48. Ὁ.π., 330.

49. Ὁ.π., 327.

καπνοπαραγωγή. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ καπνοῦ τόσο γιά τίς καλλιεργητικές, ὅσο καί γιά τίς ἐμπορικές ἀνάγκες, ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε ὡς πομπό τό συγκεκριμένο πρακτορεῖο. Ἀκόμη καί μετά τήν ἔλευση τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στή Μακεδονία, καί μέχρι τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1910, τό πρακτορεῖο θά διατηρήσει αὐτόν τόν ρόλο του χρησιμοποιώντας κεφάλαια καί τῆς ΕΤΕ⁵⁰.

Τήν ἐποχή τῆς ἐγκατάστασης τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Μακεδονία, ἡ διάδοση τῶν καπνοκαλλιεργειῶν στήν πεδιάδα τῶν Σερρῶν δέν εἶχε ἀκόμα ὀλοκληρωθεῖ. Ἡ πόλη τραβᾷ τό ἐνδιαφέρον τῆς Τράπεζας σταδιακά καί ὑπό τήν ἐπίδραση διαφόρων παραγόντων, στούς ὁποίους ἀμέσως θά ἀναφερθοῦμε. Ὁ πιό σημαντικός ἀπό αὐτούς ἦταν ἡ ὄξυνση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στήν τραπεζική ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἐπηρέαζε πτωτικά τό ποσοστό τοῦ κέρδους τῶν τραπεζῶν. Ἡ μόνη λύση ἦταν ἡ ἐπέκταση τῶν ἐργασιῶν τους σέ ἀγορές παρθένης, δηλ. σέ μικρότερα κέντρα, ὅπου ὁ ἀνταγωνισμός θά ἦταν μικρότερος ἢ ἀνύπαρκτος καί τά περιθώρια κέρδους μεγαλύτερα.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1909 ὁ Κ. Β. Γεωργιάδης⁵¹ ταξιδεύει στίς Σέρρες προκειμένου νά ἐξετάσει τή σκοπιμότητα ἴδρυσης πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στήν πόλη αὐτή. Τό βασικό κριτήριο πού εἶχε ὑπόψη του ἦταν ἂν ἡ διάθεση κεφαλαίων τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης θά ἀπέδιδε μεγαλύτερες ὠφέλειες στίς Σέρρες παρά στήν ἔδρα τοῦ ὑποκαταστήματος. Τά πορίσματα τῆς μελέτης του ὁ Γεωργιάδης τά καταγράφει σέ μιᾶ ἐπιστολή του πρὸς τόν γενικό διευθυντή τῆς Τράπεζας καί εἶναι τά ἀκόλουθα⁵²:

α) Εἰσαγωγικό ἐμπόριο: Πρὶν ἀπό τήν κατασκευή τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρουπόλης, ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν χρησίμευε ὡς διαμετακομιστικό κέντρο ὅλης τῆς γύρω περιοχῆς· ἀκόμη καί τῆς Δράμας, τοῦ Νευροκοπίου, Ἄνω Τζουμαγιάς, Μελενίκου καί Πετρισίου. Μετά ὁμως τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων, τά πιό πάνω κέντρα ἄρχισαν νά συναλλάσσονται ἀπ' εὐθείας μέ τήν ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, γιατί αὐτή παρείχε περισσότερες εὐκαιρίες καί πλεονεκτήματα. Ἔτσι ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν περιορίστηκε στή γύρω ἀγροτική περιοχὴ τῆς.

β) Ἐξαγωγικό ἐμπόριο: Ἡ κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων μείωσε τή σημασία τῆς ἐξαγωγικῆς ἀγορᾶς τῶν Σερρῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἀγορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, καί οἱ Σέρρες σταμάτησαν νά ἔχουν ἀπ' εὐθείας συναλλαγές μέ ἐμπορικά ἢ βιομηχανικά κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ. Σ' αὐτό συνέτεινε καί ἡ ἔλλειψη ὀργανωμένων ἀποθηκῶν καί χρηματοδοτήσεων

50. ΕΤΕ, ἀταξινόμητο ἀρχεῖο Θεσσαλονίκης.

51. Διευθυντής, ὅπως εἶδαμε, τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης.

52. ΑΤΑ, φάκ. 1733, 145-154, 23.6.1909, ἀπ' ὅπου καί οἱ πληροφορίες πού ἀκολουθοῦν.

επί έμπορευμάτων σέ μεγάλη κλίμακα, πού θά επέτρεπε στους τοπικούς έμπόρους νά προβαίνουν σέ πωλήσεις, όταν οί τιμές θά ήταν ευνοϊκές κι όχι άμέσως μετά τή συγκομιδή τής παραγωγής.

γ) Τραπεζική άγορά: Τό μόνο σοβαρό τραπεζικό κατάστημα ώς τό καλοκαίρι του 1909 είναι τών Simanton και Azaria, πρώην Γιουδά Άρδίττη. Άλλα μικρότερα ήταν τών Ζαφ. Νικολάου και Κων. Σταμούλη. Οί μεγαλύτερες τράπεζες τής Θεσσαλονίκης δέν είχαν άκόμη έγκατασταθει. Ό λόγος ήταν ότι οί πιστωτικές σχέσεις και οί διαμεσολαβητικές εργασίες δέν είχαν άκόμη ενδιαφέρον.

Ύπηρχε κάποια μικρή κίνηση στην άγορά ευρωπαϊκού συναλλάγματος και μεγαλύτερη στην άνταλλαγή τών μετσηιδιέδων, ή όποία διεκπεραιωνόταν από τους Simanton-Azaria, είχε όμως μειωθεί μετά τήν καθιέρωση τής άνταλλαγής λίρας γροσίων στά δημόσια ταμεία: αυτά δέχονταν πληρωμές φόρου, υπολογίζοντας τή λίρα μέ 102 1/2 γρόσια αντί για 100⁵³.

Τά τραπεζικά γραφεία χορηγοῦσαν προεξοφλητικά δάνεια μέ τόκο 8-15% και δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μεταξύ 15-25%. Μικροδάνεια μέ ύποθήκη έμπορευμάτων διενεργοῦσε ό πρώην οίκος Άρδίττη.

δ) Βιομηχανία: Ή μεταποίηση έλειπε τελείως από τίς Σέρρες. Μόνον περί τά 1907-8 άρχισαν νά κατεργάζονται έπιτοπίως τά καπνά, αντί νά τά στέλνουν στην Καβάλα, αλλά κι αυτό μόνον σέ μικρές ποσότητες. Ή έλλειψη κεφαλαίων και οργανωμένων αποθηκών έκανε δυσχερή όποιαδήποτε εξέλιξη.

ε) Γεωργία: Ή πεδιάδα τών Σερρών ήταν από τίς ευφορότερες τής Μακεδονίας, μέ ποικίλες καλλιέργειες: δημητριακά, όπιο, σουσάμι, βαμβάκι και καπνά. Ή καλλιέργεια του καπνου επέκτεινόταν άλματωδώς, και σέ όρισμένες περιοχές οί ποικιλίες ήταν άριστες. Οί τιμές κυμαίνονταν από 15 ώς 25 γρόσια τήν όκά. Γύρω στά 1900, ή παραγωγή τής περιφέρειας Σερρών δέν υπερέβαινε τους 300-400 τόνους, ενώ ήδη στά 1909 ήταν πάνω από 1.500 τόνους, μέ προοπτικές παραπάνω άνόδου.

Ή σιτοπαραγωγή, εκτός από τήν τοπική κατανάλωση, διετίθετο στην περιοχή τής Δράμας, πού λόγω τής φύσεως του έδάφους υπελείπετο στην παραγωγή δημητριακών.

Ή όλική έξαγωγή άγροτικών προϊόντων σέ άλλες περιοχές υπολογιζόταν σέ 4.000 βαγόνια, τά μισά από τά όποια έφενυγαν άπ' τόν σταθμό τών Σερρών.

Ό Γεωργιάδης σημείωνε τήν ύπαρξη ενός κοινωνικού στρώματος «λίαν

53. Ή λογιστική ίσοτιμία ήταν 1 λίρα=100 γρόσια. Στίς συναλλαγές όμως, ή ίσοτιμία κυμαίνονταν από 102 έως και 110 γρόσια. Ή διακύμανση ήταν έποχιακή και διατοπική: και έδινε περιθώρια κερδοσκοπίας στους τραπεζίτες. Ό μετσηιδιέ ήταν άσημενίο νόμισμα, ίσο μέ τό 1/5 τής λίρας. Ή τιμή του σέ γρόσια κυμαίνονταν από 19-21 γρόσια ανά μετσηιδιέ, διακύμανση πού επίσης επέτρεπε τραπεζικά κέρδη.

εὐπόρων» γεωργῶν μέ ἀτομική —ἀκίνητη καί κινητή— περιουσία ἄνω τῶν 2.000 Λ. Τ. Ἐπιπλέον, κατέγραφε εὐρύτατα στρώματα μικροῦδιοκτητῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν εὐεπίφοροι σέ δανεισμό καί καλλιεργοῦσαν καπνά. Σ' αὐτή τήν πελατεία, μεσαίους καί μικροῦς καλλιεργητές, καθώς καί στούς ἐμπόρους τοῦ καπνοῦ, θά ἀπευθυνθεῖ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Γεωργιάδης, ὡς καλός τραπεζίτης, δέν περιορίζεται στήν περιγραφή τῶν οἰκονομικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περιοχῆς, ἀλλά ἀναζητᾶ καί τίς δυνατότητες γιά τή διεξαγωγή συγκεκριμένων τραπεζικῶν ἐργασιῶν. Τέτοιες ἐργασίες διακρίνει:

1. Τρεχοῦμενους λογαριασμούς, δηλ. χρηματοδότηση προσώπων ὑψηλῆς φρεγγυότητος σέ μικρή κλίμακα, τόσο στήν πόλη τῶν Σερρῶν, ὅσο καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀπό τή Θεσσαλονίκη δέν ἦταν συμφέρουσα, γιατί ἦταν δυσχερῆς ἡ παρακολούθηση τῶν ὀφειλετῶν. Τό ἐλάχιστο ἐπιτόκιο, ἐκτός ἀπό τήν προμήθεια, ὑπολογιζόταν σέ 8%.

2. Προεξοφλήσεις μέ τόκο ἐπίσης 8% κατ' ἐλάχιστο.

3. Δάνεια σέ ἐμπόρους καπνοπαραγωγούς, μέ μιά ὡς τρεῖς ἀλληλέγγυες ὑπογραφές, μικροῦ ὕψους 20-100 λιρῶν. Τά δάνεια αὐτά ἐπιστρέφονταν μετά τήν πώληση τῆς ἐσοδείας καί ἦταν συμφέροντα, γιατί ὁ τόκος ἦταν ὑψηλός: 9% πλέον 3% προμήθεια.

4. Δάνεια γιά νωπά κουκούλια, τρίμηνης διάρκειας, κατά τό σύστημα πού ἀκολουθοῦσε ἡ Τράπεζα στή Δυτική Μακεδονία. Τό ἐπιτόκιο μαζί μέ τήν προμήθεια ἦταν 13-14% ἐτησίως.

5. Δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μέ ἐνέχυρο ἀκατέργαστων καπνῶν. Τά ἐνέχυρα θά ἔμεναν στίς ἀποθήκες τῶν χωριῶν καί μετά θά γράφονταν στούς καταλόγους τῆς Regie ὑπέρ τῆς Τράπεζας. Τά καπνά ὡς ἐνέχυρα θεωροῦνται ἀσφαλῆ, γιατί δέν μποροῦν νά μεταφερθοῦν οὔτε νά πουληθοῦν, χωρίς τήν ἄδεια τοῦ κατόχου τους. Ἐπειδή οἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν ἦταν μεγάλες, τό ἐνέχυρο ἔπρεπε νά εἶναι πολλαπλῆς ἀξίας ἀπό τό δάνειο, ἐνῶ τό ἐπιτόκιο ἦταν τουλάχιστον 15%.

6. Ἐκεῖνο ὅμως πού μποροῦσε νά βοηθήσει σημαντικά τήν πόλη καί τήν περιοχή τῆς ἦταν ἡ χρηματοδότηση μέ ἐνέχυρο ἐμπορεύματα. Μερικές χρηματοδοτήσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ μποροῦσαν νά βοηθήσουν στίς ἐξῆς σημαντικές μεταβολές:

— Ἐμποροι, τῶν σιτηρῶν κυρίως, νά μὴ στέλνουν τά προϊόντα στή Θεσσαλονίκη, λόγω ἐλλείψεως κεφαλαίων, ἀλλά νά κρατοῦν ἕνα μέρος τους στίς Σέρρες καί νά «τά διευθύνωσι βραδύτερον τμηματικῶς ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνάγκη καί τό συμφέρον ἦθελε τό καλέσει».

— Νά ἄρχιζε ἡ ἐπεξεργασία τοῦ καπνοῦ νά γίνεται ἐπιτοπίως καί ὄχι στήν Καβάλα, μέ τή βοήθεια τῶν κεφαλαίων τῆς Τράπεζας. Ἐτσι ὄχι μόνον οἱ Σέρρες θά γίνονταν ἀγορά καπνῶν ἀλλά καί θ' ἀναπτύσσονταν γενικότε-

ρα, αφού και μόνον ή επιτόπια έπεξεργασία τής τοπικής καπνοπαραγωγής θά έδινε άποτελέσματα: (ας σημειωθεί ότι μέγα μέρος τών καπνεργατών τής Καβάλας προερχόταν από τίσ Σέρρες) «έξ ήμερομισθίων μόνον θέλει εισρεύσει τό ουχί εύκαταφρόνητον ποσόν τών 25.000 Λ. Τ. έτησίως».

Ός προς τά κεφάλαια πού θά ήταν άπαραίτητα για τίσ παραπάνω χρηματοδοτικές δραστηριότητες, αυτά θά μπορούσαν νά προέλθουν από δύο πηγές — από τά διαθέσιμα του ύποκαταστήματος τής Θεσσαλονίκης, ύψους 20.000-25.000 λιρών, μέ τήν περικοπή τών λογαριασμών εκείνων πού δέν παρουσίαζαν ανάλογες ώφέλειες— από τήν προσέλκυση τών καταθέσεων «έκ μέρους τών πλουσίων τσιφλικούχων βέηδων» πού ύπολογίζονταν σέ 15-20.000 λίρες.

Μέ βάση τούς παραπάνω ύπολογισμούς και μετά από έκτίμηση τών λειτουργικών έξόδων του πρακτορείου, τά άποτελέσματα πού αυτό θά παρουσίαζε έκτιμήθηκαν ως έξης:

Άκαθάριστη πρόσοδος	3.375 Λ. Τ.
Λειτουργικά έξοδα	1.092 Λ. Τ.
Καθαρό κέρδος	2.283 Λ. Τ.

πού επί μέσου ίδιου κεφαλαίου 22.500 λιρών άναλογοϋσε σέ 10% περίπου.

Έκτός από τίσ άμεσες ώφέλειες για τό ύποκατάστημα τής Θεσσαλονίκης, μέσω του έμπορικού τμήματός του, τό όποιο θά αναλάμβανε τή διακίνηση τών έμπορευμάτων τών Σερρών πού θά πωλούνταν στή Θεσσαλονίκη, κάτι πού συνέβαινε ήδη και για τήν περιοχή Μοναστηρίου.

Η ποικιλία και ό όγκος τής γεωργικής παραγωγής και ή έλλειψη ανταγωνισμού από άλλες τράπεζες ήταν ευνοϊκοί παράγοντες για τήν αύξηση του ποσοστού του κέρδους.

Δέν μπορούμε παρά νά έπισημάνουμε τήν άριότητα τής έκθεσης Γεωργιάδη, καθώς και τήν όρθότητα τής μεθόδου του νά συγκρίνει τό ποσοστό του κέρδους πού μπορεί νά έπιτευχθεί σέ δύο διαφορετικά γεωγραφικά σημεία.

Άπό τόν παρακάτω πίνακα έπισημαίνουμε:

α) τό προσωπικό θά ήταν κατ' άρχήν 7μελές,

β) τό μισθολογικό ριπίδιο μεταξύ διευθυντή και κλητήρα ήταν σέ αναλογία 10:1

γ) σημαντικές μισθολογικές διαφορές ύπήρχαν και μεταξύ τών άλλων υπαλλήλων

δ) ή άγοραστική άξία τών μισθών μπορεί νά έκτιμηθεί από τό ύψος του ένοικίου και τών γενικών έξόδων. Τό ένοίκιο για τήν επαγγελματική στέγαση 7 ανθρώπων ήταν 5 λιρ. στερλ. τόν μήνα και οί άποδοχές του διευθυντή έξαπλάσιες από τό ένοίκιο και τριπλάσιες από τά γενικά έξοδα (πλήν μισθοδοσίας) του καταστήματος. Η ύψηλή αυτή άμοιβή είχε σκοπό νά προσελκύσει

ϊκανούς ὑπαλλήλους καί νά διατηρήσει τό ἐνδιαφέρον τους.

Πίνακας 3⁵⁴

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

1.	Ἐνοίκιο γραφείου	Λίρ. Τ.	60	ἐτησίως
2.	Μισθός διευθυντῆ	»	240	»
3.	Μισθός συνδιευθυντῆ μέ χρέη ταμίας	»	240	»
4.	Μισθός λογιστῆ	»	96	»
5.	Μισθός βοηθοῦ λογιστῆ	»	36	»
6.	Μισθός γραμματέα	»	72	»
7.	Μισθός ἀποθηκάρου μέ χρέη καί εἰσπράκτορα	»	72	»
8.	Μισθός κλητῆρα	»	36	»
9.	Γενικά ἔξοδα	»	120	»
10.	Ποσοστά διευθυντῆ	»	120	»
		Σύνολο	1.092	

Ἡ εἰσήγηση τοῦ Γεωργιάδη γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ μόνον «κατ' ἀρχὴν» καί τό ὑποκατάστημα Θεσσαλονίκης ἐξουσιοδοτεῖται ἀπλῶς, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1909, νά ἐπανέλθει «ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ» ἐπὶ τοῦ ζητήματος⁵⁵.

Ἡ διστακτικότητα τῆς Ἀθήνας προέρχεται, ἴσως, ἀπὸ τὰ γενικότερα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ Τράπεζα καί πού εἰδικότερα ἐντοπίζονται στὴν Αἴγυπτο. Στὴ χώρα αὐτὴν, ὅπου ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς εἶχε ἐπίσης ἰσχυρὴ παρουσία, μέ ὑποκαταστήματα στὴν Ἀλεξάνδρεια καί στό Κάιρο, ἡ κρίση τοῦ 1907 εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο. Ἡ Τράπεζα ἀναγκάστηκε νά περιστεῖλει τίς τοποθετίσεις της, μέσα σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀλλεπάλληλων πτωχεύσεων μεγάλων τραπεζικῶν οἰκῶν, ὅπως ἡ Bank of Egypt καί ὁ οἶκος Ζερβουδάκη⁵⁶.

Στό χρονικὸ αὐτὸ σημεῖο ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν κάνει μιὰ κίνηση αἰφνιδισμοῦ. Στίς 7 Σεπτεμβρίου 1909 φτάνει στίς Σέρρες ὁ Θεμιστοκλῆς Ζλατάνος, ὡς διευθυντῆς τοπικοῦ πρακτορείου τῆς τράπεζας αὐτῆς, καί νοικιάζει ἀμέσως γραφεῖα. Ἦταν ἤδη γνωστὸ ὅτι ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν εἶχε ἀποφασίσει τὴν ἴδρυση πρακτορείων στὴ Δράμα, στὴν Ξάνθη καί στὴν Ἀλεξανδρούπολη, ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀπόφασης ἀφέθηκε γιὰ ἀργότερα λόγω τῆς δυσμενοῦς πολιτικῆς κατάστασης. Ἡ ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρῶν ἐγινε ἐσπευσμένα καί ἐκτὸς προγράμματος, προκειμένου νά ματαιωθεῖ ἡ ἐγκατάσταση τῆς

54. Ὅπως ὑποσ. 52.

55. Ὁ.π., ἐγγρ. 5.7.1909.

56. Πολίτης Α., Ὁ Ἑλληνισμὸς καί ἡ νεώτερα Αἴγυπτος, τ. Β', σ. 325, Καριζώνη Λικ., ὁ.π.

Τράπεζας της 'Ανατολής και ν' αποκτήσει ή 'Αθηνών τό μονοπώλιο της παρουσίας των ελληνικών τραπεζών στην 'Ανατολική Μακεδονία⁵⁷.

Όλοι οί ύπολογισμοί του Γεωργιάδη στηρίζονταν στην άπουσία ανταγωνισμού στην άγορά των Σερρών, ή όποία κατά τήν άποψη του (άποψη που συμεριζόταν και ό Χατζηλάζαρος), δέν ήταν άρκετή για δύο Τράπεζες. Φαίνεται λοιπόν πώς τό θέμα είχε κλείσει· ή Τράπεζα 'Αθηνών είχε κερδίσει σ' έναν άγώνα ταχύτητας που ή «'Ανατολής» δέν είχε καν άρχίσει. Τό ίδιο είχε συμβεί και στην Καβάλα, όπου, όπως παρατηρεί μελαγχολικά ό Γεωργιάδης, ή ίδρυση πρακτορείου της Τράπεζας 'Αθηνών απέτρεψε τήν έγκατάσταση της δικής του⁵⁸. Τό χειρότερο ήταν ότι τά πρακτορεία της Καβάλας και των Σερρών συμπλήρωνε τό ένα τό άλλο, από λειτουργικής άπόψεως, και ή Τράπεζα της 'Ανατολής θά έπρεπε νά ματαιώσει τις άποφάσεις της, έστω κι αν τήν έποχή εκείνη αποτελούσαν τήν καλύτερη διεξόδο για τήν επέκτασή της.

Η εκτίμηση που προκύπτει από τήν άναφορά της περίπτωσης της Καβάλας, ότι δηλαδή ούτε ή άγορά της πόλης αυτής θεωρήθηκε άρκετά μεγάλη για τήν ταυτόχρονη έγκατάσταση των δύο ελληνικών τραπεζών, είναι σημαντική για νά αξιολογήσουμε τήν εξέλιξη της υπόθεσης των Σερρών. Η άγορά της Καβάλας ήταν σημαντικότερη λόγω της εκεί έπεξεργασίας του καπνού και της έμπορικής διακίνησής του. Επιπλέον στή Θάσο ήταν έγκατεστημένα τά μεταλλουργεία Fr. Speidel με έπιτόπιες επενδύσεις 10.000.000 μάρκων και συνολικά κεφάλαια 25.000.000 μάρκων. Η εταιρεία αυτή συνεργαζόταν με τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης, στην όποία είχε πίστωση 70.000 στερλινών, ενώ στή Γερμανία συνεργαζόταν με τή Deutsche Bank. Η κρίση των έτών 1907-8 δέν απέτρεψε στην Τράπεζα Θεσσαλονίκης νά διατηρήσει ύψηλές πιστώσεις στην εταιρεία Speider, με αποτέλεσμα ή τελευταία νά ψυχρανθεί και στραφεί σέ άλλες τράπεζες, Έτσι, πραγματοποιήθηκε μιá έπαφή του διεθυντή των μεταλλείων Μπουρέτη με τήν Τράπεζα της 'Ανατολής τόν 'Οκτώβριο του 1908. Ο Μπουρέτης ζήτησε πίστωση 30.000 Λ. Τ. σέ τρεχούμενο λογαριασμό, του όποίου ή κίνηση θά συνίστατο σέ έμβάσματα της Τράπεζας της 'Ανατολής στην Καβάλα [μετζήτια και λίρες], και θά καλυπτόταν με συνάλλαγμα μέσω της Deutsche Bank. Η συμφωνία ήταν μεγάλη για τό ύποκατάστημα Θεσσαλονίκης, με τό όποιο ή έπιχείρηση είχε τήν πρώτη έπαφή, και ό Μπουρέτης παραπέμφθηκε στην 'Αθήνα, συνοδευόμενος από θερμές συνηγορίες του Γεωργιάδη⁵⁹. Δέν φαίνεται όμως από πουθενά ότι δόθηκε συνέχεια στην ύπόθεση αυτή, χωρίς νά αποκλείεται και τό αντίθετο. Δέ μνημονεύεται πάντως ότιδήποτε στην συνέχεια της άλληλογραφίας του ύποκαταστήματος με τήν

57. ΑΤΑ, φ. 1733, 171

58. Ό.π.

59. Ό.π., έγγρ. 2.10.1908.

Ἀθήνα. Ἄλλωστε ἐκτός ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς πίστωσης, ἡ κίνηση τοῦ λογαριασμοῦ ἦταν ἴσως δυσανάλογη γιά νά καλυφθεῖ ἀπό τόν ἀνταποκριτή τῆς Τράπεζας στήν Καβάλα καπνέμπορο Κολοκυθᾶ [ὑπολογιζόταν σέ 2.000.000 μάρκα ἐτησίως] καί ἀπαιτοῦσε ἐνδεχομένως ἐπιτόπια παρουσία τῆς Τράπεζας. Ἐξᾶλλου καί ἡ Ὄθωμανική ἐποφθαλμοῦσε τόν οἶκο Sreidel⁶⁰.

Τόν ἐπόμενο μήνα ἡ Τράπεζα Ἀνατολῆς, φοβούμενη ἴσως νά μὴν ἀποκλεισθεῖ ἀπό τήν περιοχή καί ἐκτιμώντας ὅτι, ἐάν ἔπρεπε τελικά νά ἀνταγωνισθεῖ τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν, θά ἦταν καλύτερο νά τό πράξει ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἡ τελευταία ἀποκτήσει θέσεις ὑπεροχῆς στίς Σέρρες, ἀποφασίζει νά ἰδρῦσει πρακτορεῖο στήν πόλη αὐτή. Τό συμβούλιο ἀποδέχθηκε τήν εἰσήγηση τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν προϋπολογισμό δαπανῶν καθώς καί τήν πρότασή του νά τοποθετηθεῖ διευθυντής ὁ Κ. Β. Σταμιούλης. Ἡ σημασία τῆς κίνησης αὐτῆς εἶναι ἐμφανής: ἐπιλέγοντας ἕναν τοπικό τραπεζίτη γιά νά διευθύνει τό πρακτορεῖο, ἡ Τράπεζα κερδίζει τό χαμένο ἔδαφος ἀπέναντι στόν ἀνταγωνιστή της, ἀφοῦ ὄχι μόνον ὁ Σταμιούλης γνώριζε πρόσωπα καί πράγματα, ἀλλά ἀσκούσε ἤδη ἀνάλογες ἐργασίες. Ὁ διορισμός τοῦ Σταμιούλη ἐγινε μέ τήν προϋπόθεση ὅτι θά σταματοῦσε τίς προσωπικές δραστηριότητές του ὡς τραπεζίτης καί ἔμπορος⁶¹.

Συνδιευθυντής διορίσθηκε ὁ Δ. Γκίνης, ὡς τότε ἐντεταλμένος τῆς διεύθυνσης καί ταμίας τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης, πρόσωπο ἐμπιστο, στό ὅποιο εἶχαν ἀνατεθεῖ ὡς τότε πολλές λεπτές ὑποθέσεις⁶². Τῆ θέση τοῦ Γκίνη πῆρε ὁ Ἰ. Καπέτης, μετέπειτα ταμίας τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη⁶³.

60. Ὁ.π. Τό κτίριο διαχείρισης τῆς ἐταιρείας, ὀνομαζόμενο ἀπό τοὺς κατοίκους «παλάτι», σῴζεται στά Λιμενάρια τῆς Θάσου. Τίς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας συνέχισε ἀργότερα ἡ KRUPP. Βλ. Χατζηθεοδώρου Γ., «Πῶς τό ἑλληνικό κράτος ἀχρηστεύει κάθε ἐνδιαφέρον γιά ξένες ἐπενδύσεις», *Οἰκονομικός Ταχυδρόμος*, φ. 53 (2017), 31.12.1992, σ. 71.

61. Ὁ.π., ἔγγρα. 8.11.1909. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 7.

62. Ὅπως ἡ μετάβαση, ὑπὸ στρατιωτικῆ συνοδείᾳ, στή Δυτικὴ Μακεδονία γιά τόν διακανονισμό ὀφειλῆς τοῦ βουλευτῆ τῆς ὀθωμανικῆς βουλῆς Μπούσιου, ἀποστολή στό Ἅγιο Ὄρος γιά προσέκλιση καταθέσεων καί ταξίδια στή Νάουσα γιά ἐπιτόπιες δανειοδοτήσεις πρὸς ἐμπόρους κομπούλων. ΑΤΑ, φ. 1732 (ἔγγρα. 16.1.1908, 19.6.1908 κτλ).

63. Ἡ περίπτωση Καπέτη ἀναφέρεται ἐδῶ ὡς παράδειγμα ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας ἐνός ἀπογόνου ἐνδοξῆς μακεδονικῆς οἰκογένειας. Ὁ Ἰωάννης Καπέτης γεννήθηκε στίς Σέρρες στά 1880. Ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Σερρών καί τῆς ἐμπορικῆς γαλλικῆς σχολῆς Guigaud. Ὑπηρετήσε ἐπὶ ὀκταετία στόν οἶκο Herzog στήν Καβάλα, στή Δράμα καί στήν Ξάνθη. Στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς προσλήφθηκε στά 1908, μέ ἀρχικό μισθό 150 φράγκων μηνιαίως. Τὴν ἀπαραίτητη ἐγγύηση ὑπὲρ αὐτοῦ γιά τό ποσόν τῶν 20.000 φράγκων ἔδωσε ὁ ἔμπορος τῆς Θεσσαλονίκης Πεσνικίδης. Ἡ ἐγγύηση ἦταν προϋπόθεση γιά τὴν ἀνάθεση ταμειακῶν καθηκόντων (ΑΤΑ 1732 σσ. 23 καί 42).

Στά 1913 προσλήφθηκε ὡς ταμίας στήν Ἐθνικὴ Τράπεζα καί στά 1917 ἔπαιρνε μισθό περὶ τὰ 400 φράγκα μηνιαίως (ἀρχεῖο ΕΤΕ). Στά 1940 ὑπηρετοῦσε ἀκόμη στήν Ἐθνικὴ. Πρῶτος στήν

‘Ο Σταμιούλης αποδέχθηκε τόν διορισμό και άρχισε άμέσως, σέ συνεργασία μέ τό ύποκατάστημα τής Θεσσαλονίκης, νά συντάσσει πιστωτικούς καταλόγους, ώστε από τήν άρχή του 1910 τό πρακτορείο νά ξεκινήσει τίς πιστοδοτήσεις του. Λίγο καιρό άργότερα ή Τράπεζα ίδρυσε πρακτορείο και στό Ζαζίκ τής Αιγύπτου έν δψει τής αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου της⁶⁴.

6. Όψεις λειτουργίας του πρακτορείου Σεργών

‘Η ταυτόχρονη ίδρυση ύποκαταστημάτων των δύο έλληνικών τραπεζών στίς Σέρρες προκάλεσε τήν περιέργεια και τή δυσπιστία του μουτσαρίφη, του διοικητή του σαντζακίου Σεργών, ό όποιος «δέν ήδύνατο νά έννοήση πώς έν ώ έλαχίστη τραπεζιτική εργασία ύπάρχει, έσπευσαν νά έγκατασταθώσι δύο έλληνικά τράπεζα»⁶⁵. ‘Ο μουτσαρίφης έσπευσε νά άπευθύνει στον βαλή, τον διοικητή του βιλαετίου, τό ακόλουθο έγγραφο:

«Πληροφοροϋμαι ότι τά έσχάτως έν τή πόλει μας ίδρυθέντα ‘Υποκαταστήματα των έν ‘Αθήναις έχουσών τάς έδρας των έλληνικών Τραπεζών ‘Ανατολής και ‘Αθηνών, έξυπηρετοϋσι καθαρώς έθνικούς σκοπούς έχρόμενα εις συγχρωτισμόν και συνεννοούμενα μετά των επίσης παρομοίους σκοπούς επιδιωκόντων περιοδεύοντων πρακτόρων έλληνικών ασφαλιστικών εταιρειών. ‘Εφ’ ώ και ήναγκάσθη ένσχάτως ν’ άπελάσω έντεϋθεν ένα τοιούτον περιοδεύοντα πράκτορα. ‘Εκτός δέ τούτου αί ρηθείσαι Τράπεζαι συντελοϋσιν όχι προς τήν του τόπου ώφέλεια, αλλά φυγάδευσιν του χρήματος εις τό έξωτερικόν. ‘Εφ’ ώ συνιστώ όπως γίνωσι τά δέοντα διαβήματα και κατηχηθ ή καταλλήλως ό λαός ίνα άπόσχη πάσης οίασδήποτε μετά των Τραπεζών τούτων συναλλαγής, αναγκασθώσι δέ ούτω όσον τάχιον νά άπομακρυνθώσιν έντεϋθεν»⁶⁶.

‘Οπως προκύπτει από χειρόγραφη σημείωση στο έγγραφο, πού περιλαμ-

έπετηρίδα στο βαθμό του Τμηματάρχη Β’ Τάξεως, τον όποιο κατείχε από τό 1930, 55ος στην ύπαλληλική ιεραρχία της Τράπεζας. Είχε μεταταγεί ήδη στον λογιστικό κλάδο. Δέν είναι γνωστό πού ύπηρετούσε, όχι όμως στη Θεσσαλονίκη (Έπετηρίς του Προσωπικού της Έθνικής Τραπεζής της Έλλάδος Ιούλιος του 1940, ΕΤΕ - Τμήμα Προσωπικού).

Στήν πυρκαγιά του 1917 ό Καπέτης μαζί μέ τον Ρόζη, μετέπειτα διευθυντή του ύποκαταστήματος, έσωσαν από τίς φλόγες τό χρηματικό, τά βιβλία και τά αρχεία του ύποκαταστήματος. Νωρίτερα, στη διάρκεια της προσωρινής κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης, όταν ό διευθυντής του ύποκαταστήματος Κ. Κριεζής άπομακρύνθηκε, τά ίδια πρόσωπα ανέλαβαν τήν προσωρινή διεύθυνση (Χεκίμογλου Ε., ‘Η ίδρυση του ύποκαταστήματος της ΕΤΕ στη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 1988). ‘Ας σημειωθεί ότι ό ‘Ιωάννης Καπέτης ήταν διεύγονος του Σεργαίου Έμμανουήλ Παππά (ή εκ πατρός μάμη του ήταν ή ‘Ελένη Παππά, θυγατέρα του ήρωα της Έλληνικής Έπαναστάσεως στη Μακεδονία). Τόν μνημονεύει ό Π. Θ. Πέννας, ως επιζώντα στα 1966 και διατελέσαντα διευθυντή του έν ‘Αθήναις Καταστήματος της Τραπεζής, στο έργο του *Ιστορία των Σεργών*, σ. 169.

64. Καριζώνη, ό.π.

65. ΑΤΑ, φ. 1733, έγγο. 27.3.1910.

66. Ό.π., σ. 254.

βάνει ἀντίγραφο τοῦ κειμένου τοῦ μπουτσαερίφη, στό ἀρχεῖο τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ πράκτορας πού ἀπελάθηκε ἦταν ὁ Ἄδαμάντιος Πέτσος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας ζωῆς «Ἡ Ἀνατολή»⁶⁷.

Ὁ βαλῆς παρέπεμψε τό ἔγγραφο αὐτό στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τό ὁποῖο ἀπάντησε ζητώντας πληροφορίες γιά τίς δύο τράπεζες (πότε ἰδρύθηκαν, ποιές καί πού ἔκαναν ἐργασίες κτλ). Ὁ βαλῆς ἔστειλε τόν φάκελο στό Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο τῆς Θεσσαλονίκης, ζητώντας τή γνώμη του πάνω στό θέμα. Τό Ἐπιμελητήριο περιορίστηκε σέ μερικές τυπικές παρατηρήσεις διαδικαστικῆς φύσεως, σχετικά μέ τή μή συμμόρφωση τῶν δύο τραπεζῶν πρὸς τόν νόμο περί ξένων ἐταιρειῶν, διότι οἱ δύο τράπεζες δέν εἶχαν λάβει κανονική ἄδεια ἐγκαταστάσεως. Τό ἔγγραφο τοῦ Ἐπιμελητηρίου διαβιβάστηκε μέσω τοῦ βιλαετίου στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τό ὁποῖο μέ τή σειρά του ἐπέστρεψε τόν φάκελο στόν βαλῆ γιά περισσότερες διευκρινίσεις. Ὁ νομάρχης ἐπανῆλθε στόν μπουτσαερίφη κι αὐτός στόν δήμαρχο Ἀκὴλ βέη, ὁ ὁποῖος γνωμοδότησε ὡς ἑξῆς⁶⁸:

«Ἡ ὑπό πᾶσαν ἔποψιν ὠφέλεια τοῦ τόπου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων Τραπεζῶν εἶναι ἀνωτέρα πάσης συζητήσεως καί ὑπονοίας. Εἶναι ἰδρύματα καθαρῶς ἐμπορικά, ὄχι μόνον ποικιλοτρόπως ὠφελοῦντα, ἀλλὰ καί συντελοῦντα εἰς τήν ἀπό πάσης ἀπόψεως ἀνάπτυξιν καί πρόοδον τοῦ τόπου. Συνάπτουσι δέ παντός εἴδους πράξεις τραπεζικάς, ἐκτός ἀκινήτων». Ὁ Ἀκὴλ βέης ἔσπευσε νά ἐνημερώσει καί προφορικά τόν διοικητή τοῦ σαντζακίου γιά τίς ἀπόψεις του καί ἴσως τόν μετέπεισε, ἂν κρίνουμε ἀπό τόν φιλικό τρόπο μέ τόν ὁποῖον ὁ διοικητής ὑποδέχθηκε, μία ἐβδομάδα ἀργότερα, τόν Γεωργιάδη. Ὁ Ἑλληνας διευθυντής ἐπισκέφθηκε τόν Τοῦρκο ἀξιωματοῦχο καί ἀνέπτυξε τοὺς σκοποὺς τῆς Τράπεζας, χωρὶς νά κάνει λόγο γιά τήν ὑπόθεση τοῦ ἐγγράφου, τονίζοντας μέ ἔμφαση ὅτι ἡ πρόθεση τῆς Τράπεζας ἦταν νά χρηματοδοτεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ θρήσκευμα καί ἐθνικότητα, «πᾶν προοδευτικὸν στοιχεῖον τείνον νά ἐξέλθῃ τοῦ ληθάργου ὑφ' οὗ κατέχονται οἱ κάτοικοι τῶν Σερρών»⁶⁹.

Ἀπευθυνόμενος, μετὰ τήν ἐπιστροφή του στή Θεσσαλονίκη, πρὸς τή γενική διεύθυνση τῆς Τράπεζας στήν Ἀθήνα, ὁ Γεωργιάδης ἀποδίδει τή δυσπιστία τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν στίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν. Γι' αὐτό δίδει στό Πρακτορεῖο Σερρών ἐντολή νά ἀποφεύγει κάθε ἐνέργεια πού θά μποροῦσε νά δώσει ἀφορμὴ σέ ἄλλες παρεξηγήσεις. «Ἐλπίζομεν» καταλήγει, «ὅτι ἐπιτέλους θέλει ἐκλειψῆ ἡ δυστυχῶς ἐρριζωθεῖσα, καί τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς, παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς σφαλερὰ ἰδέα περί τοῦ προορισμοῦ

67. Ὁ.π. Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία «Ἀνατολή» ἦταν θυγατρικὴ τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς.

68. Ὁ.π., σσ. 249-255.

69. Ὁ.π.

της Τραπεζίας μας»⁷⁰.

Δέν εΐναι, ώστόσο, βέβαιο ότι δέν ύπηρεξε άφορμή, ούτε ότι ή ιδέα του μπουτσαρίφη για τόν προορισμό της Τράπεζας ήταν έσφαλμένη και μάλιστα δίχως άφορμή. Ό Σταμούλης έχει πατριωτική δράση, γι' αυτό κι όταν οί Βούλγαροι μπαίνουν στην πόλη τόν Ίούλιο του 1913, συλλαμβάνεται και άφου βασανιστεί, εκτελείται⁷¹. Ό Γκίνης γλιτώνει, γιατί προλαβαίνει και επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη⁷². Άλλά για τόν Γκίνη έχουμε κι ένα άλλο στοιχείο. Όταν στα 1913 ό Κοφινάς, ως διευθυντής τών οικονομικών ύπηρεσιών της Μακεδονίας, παρεμβαίνει ύπέρ του συνδιευθυντή τών Σεργών, για νά προσληφθει στην Έθνική Τράπεζα στη Θεσσαλονίκη —διότι ό Γκίνης «στεναχωρείται» άπό τή βουλγαρική παρουσία στις Σέρρες— επικαλείται και τήν ύποστήριξη του Λάμπρου Κορομηλά, κάτι πού δείχνει ότι ό Γκίνης δέν ήταν ξένος προς τόν Μακεδονικό άγώνα⁷³.

Κανείς άπ' όσους άναμείχθησαν στην ύπόθεση πού ξεκίνησε ό μπουτσαρίφης δέν δοκίμασε, άλλωστε, νά ανατρέψει τούς ισχυρισμούς του, ότι οί έλληνικές τράπεζες ύπηρετούσαν έθνικούς σκοπούς. Ό Γεωργιάδης άποφεύγει συστηματικά ν' άναφερθει στην άπέλαση του Πέτσου και στις έπαφές του μέ τό πρακτορείο. Ό βαλής άποφεύγει νά πάρει θέση σέ ένα ζήτημα πού μπορεί νά έξελιχθει άσχημα, ενώ τό Έμπορικό Έπιμελητήριο —άπό άκριτομυθίες τών μελών του όποίου πληροφορείται ή Τράπεζα τό όλο θέμα— περιορίζεται σέ τυπικές διαδικαστικές παρατηρήσεις. Για νά άναγνωριστούν έπίσημα οί τράπεζες, έπρεπε νά στείλουν στην Κωνσταντινούπολη προς έγκριση τό καταστατικό τους. Σ' αυτή τήν περίπτωση ύπηρεχε ό φόβος νά θέσουν οί άρχές τήν τροποποίηση όρισμένων διατάξεών του ως άναγκαίο όρο για νά χορηγήσουν τήν άδεια έγκαταστάσεως. Γι' αυτό και ή Τράπεζα της Άνατολής άπέφυγε νά ύποβάλει τό καταστατικό και λειτουργεί, κατά κάποιον τρόπο, άνεπίσημα. Οί διάφορες συμβάσεις ύπογράφονταν έτσι άπό τούς διευθυντές, ως φυσικά πρόσωπα, άφου ό νόμος δέν άναγνώριζε τίς τράπεζες ως νομικά πρόσωπα. Μόνον στα 1910, μέ παρότρυνση του δικηγόρου Σαλέμ⁷⁴, πού είχε μόλις έγκατασταθει στην Κωνσταντινούπολη, άρχίζει ή Τράπεζα της Άνατολής ν' άντιμετωπίζει σοβαρά τήν περίπτωση ύποβολής του καταστατικού μέ τό αίτημα της παροχής άδείας έγκαταστάσεως⁷⁵. Τέλος, ό Άκήλ βής, εκσυγχρονιστής και «φιλέλληνας» δήμαρχος Σεργών, προβάλλει τήν οικονομική σημασία της τραπεζικής παρουσίας, ανατρέποντας έτσι τίς

70. Ό.π.

71. ΑΤΑ 1740 και Πέννας Π., *Ίστορία τών Σεργών*, σ. 346.

72. ΑΤΑ 1740.

73. Χερίμογλου Ε., *Κοφινάς προς Διομήδη*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 30.

74. Ό.π., 34.

75. ΑΤΑ, φ. 1735, σ. 169.

ἐπιφυλάξεις τοῦ τοπικοῦ διοικητῆ. Ὅχι ὁμως κι αὐτές πού συνδέονται μέ τήν ἔθνική δράση τῆς Τράπεζας.

Ὑπάρχουν βέβαια καί ἄλλα γεγονότα πού ἐρμηνεύουν τή στάση τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Οἱ ἑλληνοτουρκικές σχέσεις εἶναι κατά τήν ἐποχή αὐτή ὀξυμμένες, ἔτσι ὥστε τόν Ἰούνιο 1910, κηρύσσεται αὐστηρό μποῦκοτάζ ἐναντίον τῶν πλοίων μέ ἑλληνική σημαία⁷⁶. Τόν Μάιο μποῦκοτάρονται ἀνοιχτά ἀπό τό Νεοτουρκικό Κομιτάτο τά ἑλληνικά καταστήματα, οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὁποίων δέν εἶχαν ὀθωμανική ὑπηκοότητα. Ὅμαδες ἐξαγριωμένων Τούρκων ἀναρτοῦν ἐπιγραφές στίς εἰσόδους τῶν καταστημάτων, πού προειδοποιοῦν γιά τό μποῦκοτάζ. Οἱ πελάτες πού δοκιμάζουν νά μποῦν στά καταστήματα αὐτά πετιοῦνται ἔξω μέ τή βία. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, οἱ ὀμάδες τῶν νεοτούρκων παραμένουν ἔξω ἀπό τά καταστήματα καί ἐμποδίζουν τήν εἴσοδο πελατῶν. Μία τέτοια ἐπιγραφή τοποθετοῦν ἔξω ἀπό τίς ἀποθήκες τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη. Χειρότερη μεταχείριση ὑφίσταται τό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν στήν Ξάνθη. Ἀκόμη ὁ ὑπάλληλος τῆς τράπεζας αὐτῆς πού πηγαίνει στή Γευγελή, γιά νά χρηματοδοτήσει τούς ἐμπόρους κουκουλιῶν, προειδοποιεῖται, χωρίς προσχήματα, νά ἐπιστρέφει ἀμέσως στή Θεσσαλονίκη, ἄν ἀγαπᾷ τόν μάταιο τοῦτο κόσμο⁷⁷. Τό κλίμα αὐτό ἐξηγεῖ ἴσως τό διάβημα τοῦ μουτεσαρίφη.

Ἀλλά καί ἡ ἐξήγηση πού δίνει ὁ Γεωργιάδης σχετικά μέ τίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν ἔχει ἴσως κάποια βάση. Ἦδη, τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1910, τό Πρακτορεῖο Σερρών ἔχει συγκεντρώσει 85 πιστούχους, κυρίως Ἑλληνες μικροῖδιοκτῆτες καί καλλιεργητές καπνῶν⁷⁸. Τόν ἐπόμενο μήνα ἡ Αὐτοκρατορική Ὄθωμανική Τράπεζα ἐγκαθίσταται στίς Σέρρες μέ Ἑλληνα διευθυντή, τόν Χαραλαμπίδη⁷⁹. Ἐνας νέος πελάτης τῶν τραπεζῶν ἐμφανίζεται: ἡ δημαρχία, ἡ ὁποία ἀποφασίζει νά ἀνεγείρει δημοτική ἀγορά μέ 40-50 μικρά καταστήματα. Γιά τόν σκοπό αὐτόν ἀναζητᾷ δάνειο 3.000 λιρῶν, τό ὁποῖο θά ἐπιστρέφει σέ 3-4 χρόνια, ἀπό τά ἐνοίκια πού θά εἰσπράττει ἀπό τά καταστήματα τῆς ἀγορᾶς. Ὁ δήμαρχος ἀπευθύνεται στόν ἐβραϊκό τραπεζικό οἶκο Simanton & Azaria, ὁ ὁποῖος προσφέρεται νά παραχωρήσει τό δάνειο μέ τόκο 7%. Ὁ οἶκος ἀντιπροτείνει ἐπίσης νά αὐξήσει τό ποσό τῶν δανείων, μέ μειωμένο μάλιστα ἐπιτόκιο, ἄν τό δάνειο ὑπερβεῖ τίς 5.000 λίρες. Ἡ ἀντιπρόταση αὐτή κάνει τόν Χατζηλάζαρο νά σκεφθεῖ ὅτι πίσω ἀπό τόν τοπικό τραπεζικό οἶκο κρύβεται ἡ Ὄθωμανική ἢ ἡ Τράπεζα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνδιαφέρον γιά τή χορήγηση τοῦ δανείου δείχνει καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, προσφερόμενη νά χορηγήσει τό δάνειο μέ ἀκόμη χαμηλότερο ἐπιτόκιο, προκειμένου νά

76. Ὁ.π., σ. 225.

77. Ὁ.π., σ. 294.

78. Ὁ.π., σ. 144.

79. Ὁ.π., σ. 178.

ἀποκαταστήσει τις σχέσεις της με τις ὀθωμανικές ἀρχές⁸⁰.

Οἱ καπνέμποροι τῶν Σερῶν διαθέτουν μεγάλη οἰκονομική ἐπιφάνεια καί προσφέρονται γιά χρηματοδότηση. Ἡ Τράπεζα προσελκύει ἕναν τέτοιο ἐμπορο, τόν Ναήμ, μέ περιουσία πάνω ἀπό 15.000 Λ. Τ., ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ ἀγορές καπνῶν γιά λογαριασμό τοῦ οἴκου Δουλκαρίδη τοῦ Καΐρου⁸¹. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ Ναήμ θά εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη ἀποτυχημένη ἐπιχείρηση τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στίς Σέρρες, πού θά διδάξει πολλά στούς ὑπευθύνους της γιά τίς παγίδες πού κρύβει ἡ χρηματοδότηση τοῦ καπνοῦ. Θά δοῦμε αὐτή τήν ὑπόθεση ἰδιαιτέρως.

Παρά τήν ὑπαρξη δύο ἀκόμη Τραπεζῶν, ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦπρακτορείου εἶναι ταχύτατη καί δικαίῳνι μέ τό παραπάνω τίς ἀρχικές ἐκτιμήσεις τοῦ Γεωργιάδη. Τόν Ἰούνιο οἱ πιστοῦχοι φτάνουν κίόλας τούς 224, χωρίς στόν ἀριθμό αὐτόν νά περιλαμβάνονται οἱ ἐμποροί, οἱ ὁποῖοι ἔπαιρναν καί τά μεγαλύτερα δάνεια. Ἡ πλειοψηφία τῶν πιστούχων δανεῖζεται μικρά ποσά, κάτω ἀπό 100 λίρες. Ἐνδεικτικό στοιχεῖο γιά τόν βαθμό ἀνάπτυξης τῶν ἐργασιῶν εἶναι ὅτι τό πρακτορεῖο χρησιμοποιεῖ, μόλις 6 μῆνες ἀπό τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν του, κεφάλαιο 35.000 λιρῶν, τό ὁποῖο προμηθεύεται ἀπό τό ὑποκατάστημα τῆς Θεσσαλονίκης. Ποσό δηλαδή πολύ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι ὑπολόγιζε ἀρχικά ὁ Γεωργιάδης⁸².

Δέν ἔχει ἴσως μεγάλη ἱστορική σημασία, εἶναι ὅμως πολύ χαρακτηριστικό γιά τήν ὀργάνωση καί τή λειτουργία τῶν τραπεζῶν στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα τό ἐνδιαφέρον μέ τό ὁποῖο παρακολουθοῦνται τόσο ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου ὅσο καί ἡ τυπικότητα τῆς διεξαγωγῆς τους. Τόν Αὐγουστο τοῦ 1910 τό πρακτορεῖο ἐπιθεωρεῖται ἀπό τόν Κωνσταντουλάκη, ὑποδιευθυντή πλέον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης⁸³. Ὁ Κωνσταντουλάκης διαπιστώνει σωρεία πιστωτικῶν ὑπερβάσεων καί ἐπισημαίνει περιπτώσεις χρηματοδοτήσεων, γιά τίς ὁποῖες τό πρακτορεῖο δέν ἔχει πάρει ἔγκριση ἀπό τή διεύθυνση τῆς Θεσσαλονίκης ἢ τή γενική διεύθυνση τῆς Ἀθήνας. Προφανῶς ὁ Σταμούλης δέν μπόρεσε ἀμέσως νά προσαρμοσθεῖ στήν ἱεραρχική πειθαρχία τῆς Τράπεζας, διατηρώντας τό πνεῦμα τοῦ ἀνεξάρτητου τραπεζίτη. Ἐκτός ὅμως ἀπό τό πνεῦμα, ἐξακολουθεῖ νά διατηρεῖ καί τό τραπεζικό γραφεῖο του, μέ τό πρόσχημα ὅτι δέν εἶναι εὐχερῆς ἡ ἄμεση ἐκκαθάρισή του. Μετά ἀπό πιέσεις τό γραφεῖο θά ἀλλάξει ἐπωνυμία καί θά μεταβιβαστεῖ στά παιδιά του. Παρατυπίες διαπιστώνονται καί στήν ἀποδοχή τῶν συναλλαγματικῶν, οἱ ὁποῖες πάσχουν ἀπό ἔλλειψη τυπικότητας. Τέλος, ἡ διεύθυνση τοῦ πρακτορείου ἐπικρίνεται, διότι δέν ἔδινε τήν πρέπουσα ση-

80. ΑΤΑ, φάκ. 1733, σ. 144.

81. Αὐτ.

82. Ὁ.π., σσ. 246, 254 καί 434.

83. Ὁ.π., σ. 317.

μασία στή λογιστική τάξη. Ὅλα αὐτά εἶναι βέβαια λεπτομέρειες μπροστά στήν ἀναμφισβήτητη καί ταχεῖα πρόοδο τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου, ὑπέκρυπταν ὁμως πολλούς κινδύνους⁸⁴.

Ὁ κυριότερος πελάτης τοῦ πρακτορείου, ὁ Ἀβδουραχμάν Ναήμ, ἀποδείχθηκε ἀφερέγγυος καί κακόπιστος. Τό καλοκαίρι τοῦ 1911, ὁ Χατζηλάζαρος εἰδοποιεῖται ἀπό τίς Σέρρες ὅτι ἡ ποσότητα τοῦ ἐνεχυριασμένου καπνοῦ εἶναι ἑλλειπής. Πηγαίνει ἀμέσως στήν πόλη αὐτή, ὅπου ἀντιμετωπίζει τήν ἄρνηση τοῦ Ναήμ νά ἐπιτρέψει τό ζύγισμα τῶν καπνῶν, μέ τό πρόσχημα ὅτι θά προκύψει φθορά στά καπνά καί ὅτι θά ὑποστῆ βλάβη ἡ καλή ἐμπορική φήμη του ἀπό μία ἔνδειξη δυσπιστίας ἐκ μέρους τῆς Τράπεζας.

Προσπαθώντας νά πείσει τόν Ναήμ, σέ μία προσωπική συζήτηση μαζί του, ὁ Χατζηλάζαρος δέχεται σαφεῖς ἀπειλές. Ὁ Ναήμ τοῦ λέει ὅτι «αἱ Ἑλληνικά Τράπεζαι (ἐννοεῖ καί τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν πού ἐπίσης τόν χρηματοδοτοῦσε μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ἀντιμετώπιζε τό ἴδιο πρόβλημα μέ τό ἐνέχυρο) τόν ἔβλαψαν καιρῶς καί ζητοῦν νῦν νά τόν καταστρέψουν ἐντελῶς, ἀλλ' εὐτυχῶς δι' αὐτόν ἡ Κυβέρνησις καί τό Κοιμῆτάτον δέν θά ἐπιτρέψωσιν τήν καταστροφὴν παλαιᾶς Ὀθωμανικῆς οἰκογενείας παρ' Ἑλλήνων». Οἱ δύο Τράπεζες τόν εἶχαν χρηματοδοτήσει, ἀπό κοινοῦ, μέ 18.000 λίρες⁸⁵.

Ὁ Χατζηλάζαρος, ἐκτιμώντας ὅτι ὑπῆρχε πραγματικός κίνδυνος ἀπό τήν πλευρά τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κοιμῆτάτου, δέν ἐπέμεινε στήν ἀξίωσή του νά ζυγιστεῖ τό ἐνέχυρο. Προχώρησε ὁμως στόν χονδρικό ὑπολογισμό τῆς ποσότητας, καταλήγοντας σέ συνεργασία μέ τόν Παπαβασιλείου, τόν Ἑλληνα διευθυντή τοῦ οἴκου Ναήμ, ὅτι τό ἔλλειμμα ἔφτανε τίς 7.500 ὀκάδες. Τό ἐνέχυρο πού ἀπέμενε κάλυπτε τήν ἀπαιτήση τῶν τραπεζῶν, ἀλλά οἱ τιμές ἦταν χαμηλές καί ἡ ἀγορά σέ ὕφεση, ἔτσι ὥστε τά καπνά δέν μποροῦσαν νά πουληθοῦν ἀμέσως. Βέβαια, οἱ ἀδελφοί Ναήμ εἶχαν συνολική περιουσία 35.000 Λ. Τ., ἀλλά οἱ ἑλληνικές τράπεζες κατέληξαν πῶς δέν ἔπρεπε νά προχωρήσουν σέ δικαστικά μέτρα σέ βάρους τῆς περιουσίας αὐτῆς, γιατί οἱ ἀτέλειες τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου ἴσως ἔδιναν περιθώριο στοὺς ὀφειλέτες νά μεταβιβάσουν τά ὑπέγγυα ἀκίνητα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ Ναήμ εἶχαν κι ἄλλες ὀφειλές, ἐκτός ἀπό τά δάνεια μέ ἐνέχυρο καπνῶν. Ὁ Χατζηλάζαρος ἐρεῦνησε τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖο προέκυψε ἡ διαφορά στήν ποσότητα τοῦ ἐνεχύρου, καί κατέληξε σέ ὀρισμένα συμπεράσματα, τά ὁποῖα θά παραθέσουμε αὐτοῦσια⁸⁶.

Ἀπό τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ φαίνονται ἀνάγλυφες οἱ συνθῆκες, μέσα στίς ὁποῖες λειτουργοῦσαν οἱ ἑλληνικές τράπεζες στήν περίοδο αὐτή, στόν μακεδονικό γῶρο. Ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στόν δυτικό ὀρθολογισμό μᾶς

84. ΑΤΑ, φ. 1733, ἔγγο. 19.8.1910.

85. Ὁ.π., ἔγγο. 20.6.1911.

86. Ὁ.π.

καπιταλιστικής επιχείρησης και στον παραλογισμό του όθωμανικού κοινωνικού πλαισίου είναι κραυγαλέα.

Ο Χατζηλάζαρος εξηγεί στη γενική διεύθυνση στην Αθήνα, πώς έγινε η άπατη και αφού έντοπιζει την αιτία της, ότι δηλαδή ο Ναήμ θα έπρεπε να επιστρέψει ένα μέρος των δανείων του, πράγμα που τον έφερε σε «στενοχώρια», περιγράφει την αδυναμία να εξασφαλίσουν οι τράπεζες τα συμφέροντά τους και καταλήγει ότι η υπόθεση θα πρέπει να σκεπαστεί και να αποσιωπηθεί. Μία υπόθεση γνωστή, όπως φαίνεται, σε όλους τους τοπικούς παράγοντες.

«Φαίνεται ότι έγινοντο παρά του Α. Ν.* ή ανθρώπων του πλαστοί σερετναμέδες διά ποσότητας καπνών ανυπάρχοντος, προερχομένης δήθεν εκ διαφόρων χωρίων της περιφερείας Σερρών. Οί σερετναμέδες ούτοι έφερον γνησίας ύπογραφάς των μουχτάρηδων των διαφόρων χωρίων, παρουσιάζοντο δέ εις τό έν Σέρραις Μονοπώλιον Καπνών, συνοδευόμενοι υπό αίτησεως εκ μέρους των δύο Τραπεζών (διά λογ/σμόν του Άβδ. Ναήμ), όπως ζυγισθώσι τά καπνά, γίνη ή μεταβίβασις αυτών επ' όνόματι των Τραπεζών έν τοις βιβλίοις του Μονοπωλίου και πληρωθή τό σχετικόν δέκατον.

Εις τό Μονοπώλιον παρουσίαζεν ό Άβδ. Ναήμ ήδη ζυγισθέντα δέματα, ών έν τω μεταξύ ήλλασε τά σήματα και αριθμούς, ως αντιπροσωπεύοντα τάς μερίδας των παρουσιαζομένων σερετναμέδων. Επί τη βάσει των ζυγίων και της προελεύσεως και κατόπιν της μεταβίβασεως επ' όνόματι των Τραπεζών, έπλήρωνον αυται εις μέν τό Μονοπώλιον την δεκάτην (άνερχομένην εις 11%), εις δέ τόν Άβδ. Ναήμ τό 60% επί της αξίας αυτών.

Η άπατη αυτή ούδέποτε θα ήδύνατο να λάβη χώραν εάν τό Πρακτορείον μας Σερρών ήκολούθει την ρητήν έντολήν μας και διώριζε υπάλληλον έμπιστον, όστις να παρίσταται καθ' όλην την ήμέραν έν τη αποθήκη παραλαμβάνη και ζυγίξη τά καπνά, άλλως τε αυτό τό συμβόλαιον μέ τόν Άβδ. Ναήμ προβλέπει τόν διορισμόν τοιούτου υπαλλήλου, όστις θα έπληρώνετο από αυτόν τόν ίδιον.

Τό Πρακτορείον μας Σερρών έπιρρίπτει την ευθύνην της παραβάσεως της έντολής μας ταύτης εις την Τράπεζαν Αθηνών, ως αναλαβοῦσαν να έξευρη τό κατάλληλον πρόσωπον, δικαιολογείται δέ, λέγον ότι έβασίσθη μόνον επί των μαρτυρικών του Μονοπωλίου καπνών και ότι ούδέποτε ήδύνατο να παραδεχθή ότι ό Άβδ. Ναήμ θα έπλήρωνε δέκατα επί καπνών ανυπάρχοντων. Εκ τούτου καταδεικνύεται κατ' αυτό ή αρχήθεν υπάρχουσα πρόθεσις δόλου εκ μέρους του κ. Άβδ. Ναήμ.

Τήν τοιαύτην διαγωγήν αυτού εξηγοῦμεν ήμεις εκ του γεγονότος ότι τά πρακτορεία άμφοτέρων των Τραπεζών άτινα είχον παραχωρήσει τῷ Άβδ.

* Δηλαδή του Ναήμ

Ναήμ ἀνοικτάς πιστώσεις (Λ. Τ. 2.500 τὸ ἡμέτερον Πρακτορεῖον καί Λιρ. Τρ. 4.500 τὸ Πρακτορεῖον τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν) ἠθέλησαν νά συμψηφίσωσι τὸ λαβεῖν των τοῦτο εἰς τὰς ἐπὶ τῶν καπνῶν γενομένης προκαταβολάς.

Τοῦτο ἔφερεν εἰς στεναχωρίαν τὸν Ἀβδ. Ναήμ καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νά μεταχειρισθῆ τὸ ἄνω μέσον διὰ νά προσπορισθῇ χρήματα.

Ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπιστολὴν μας ἀριθμ. 232 ἐν ἧ ἔλέγομεν ὑμῖν ὅτι ἠθέλομεν προβεῖ δικαστικῶς, ἐναντίον τοῦ Ἀβδ. Ναήμ, καταδιώκοντες αὐτὸν καὶ ποινικῶς, φέρομεν εἰς γνῶσιν ὑμῶν ὅτι ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος μετὰ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν κ. Θεοδορίδου ἐξετάσας τὸ ζήτημα τῆς ἐνδεχομένης ποινικῆς καταδιώξεως, εὔρον ὅτι καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο ἡ κατάχρησις, ὄχι μόνον δὲν ἔχομεν εἰς χεῖρας μας στοιχεῖα τοιαύτης καταδιώξεως, ἀλλ' ἀπεναντίας, ἂν ἐπισημοποιηθῆ τὸ ὑπάρχον ἔλλειμμα, π.χ. διὰ τῆς παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἀθώωσης τοῦ Α. Ν. ἐκ ποινικῆς ἀγωγῆς, διατρέχομεν τὸν κίνδυνον δυσαρέστων δι' ἡμᾶς συνεπειῶν καὶ δὴ

1ον) Τὸ Μονοπώλιον καπνῶν θ' ἀπαιτήσῃ παρ' ἡμῶν τὴν πληρωμὴν προστίμου διὰ μὴ δικαιολογημένην ἔλλειψιν καπνῶν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν μας μετζ.* 2 κατὰ χιλιόγραμμον, ἧτοι ἐπὶ χιλιογράμμων 9600 περίπου Λιρ. Τρ. 3.550.

2ον) Θὰ δικαιούται ὁ Ἀβδ. Ναήμ νά μᾶς ζητήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκ τῶν Ἀποθηκῶν μας ἐλλειπόντων καπνῶν του.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἀπολύτως συμφέρον θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς ὄχι μόνον νά μὴ καταδιώξωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ νά προσπαθήσωμεν, ὅπως ἐκλείψῃ ἐπισημῶς πᾶσα ἀπόδειξις τοιοῦτου ἐλλείμματος. Βασιζόμενοι ἐπὶ κεκαλυμμένων προτάσεων, γεγομένων τῷ ἡμετέρῳ Πρακτορεῖῳ παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Σέρραις Μονοπωλίου καπνῶν, θέλομεν πρὸς τοῦτο, κάμει αἴτησιν, ὅπως καῶσιν ἐπισημῶς παρὰ τοῦ Μονοπωλίου τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις μας ὑπάρχοντα σαρώματα τῶν καπνῶν (ὡς τοῦτο γίνεται συνήθως) εἰς τὴν ποσότητα τῶν ὁποίων θὰ συμπεριληφθῆ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἐλλείμματος.

Ἐν συνεννοήσει ὅθεν μετὰ τῆς ἐνταῦθα Τραπεζῆς Ἀθηνῶν, ἐδώκαμεν σήμερον ἀπὸ κοινοῦ σχετικὰς ὁδηγίας πρὸς τὰ ἐκεῖ Πρακτορεῖα μας, ὅπως, συνεννοούμενα ταῦτα μεταξὺ των, προβῶσιν εἰς τὸ ἀνωτέρω διάβημα. Ἐγκλείστως ἔχετε ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸ Πρακτορεῖον Σερρῶν σχετικῆς ἐπιστολῆς μας. Εὐθὺς ὡς λάβωμεν τηλεγράφημα παρὰ τοῦ Πρακτορεῖου μας, κοινοποιοῦν ἡμῖν τὴν καῦσιν τῶν καπνῶν καὶ ἐπομένως τὸν διακανονισμόν τοῦ ἐλλείμματος, θέλομεν σᾶς γνωστοποιήσῃ τοῦτο τηλεγραφικῶς διὰ τῆς λέξεως «ἐκανονίσθη».

Αἱ διαβεβαιώσεις τῆς Διευθύνσεως τοῦ Πρακτορεῖου Σερρῶν μᾶς δίδου-

* μετζήτα: τὸ 1/5 τῆς λίρας

σιν ἐλπίδας ὅτι θά κατορθωθῆ ὁ ἀνωτέρω διακανονισμός τοῦ ἐλλείμματος τῆ συναινέσει καί τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος ἐπεσκέφθη ἐν Σέρραις τὸν Μουτασαρίφην, ὅστις ἐφαίνετο διατελῶν ἐν γνώσει τῶν γενομένων καλπονοθεύσεων, παρεκάλεσε δ' αὐτόν, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Ἄβδ. Ναήμ καί τῷ συστάσῃ, ἵνα εἰς τὸ μέλλον δεικνύη ἀπόλυτον τιμότητα καί εἰλικρίνειαν ἀπέναντι τῶν Τραπεζῶν, διότι ἡ Ἀρχὴ δὲν θά ἦτο διατεθειμένη νά τὸν ὑποστηρίξῃ ἐν ἀδίκῳ ἀγῶνι ἐναντίον τῶν Τραπεζῶν. Ὁ Μουτασαρίφης ὑπεσχέθη νά κάμῃ τοῦτο καί νά ἐξασκήσῃ ὅλην τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ Τράπεζαι μὴ ζημιωθῶσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρακαμφθῆ ἡ ἀποκάλυψις τῶν γενομένων καταχρήσεων, αἵτινες θά ἐκηλίδουν ἐν γένει τὴν καλὴν φήμην τῶν Ὁθωμανῶν ἐμπόρων.

Ἐπίσης διὰ τοῦ ἐν Σέρραις Δημάρχου καί φίλου του προσωπικοῦ κ. Ἀκὴλ Βέη ἐνήργησεν ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος, ὅπως καταστῆ γνωστὴ εἰς τὸ Κομιτάτον ἡ κακὴ πίστις τοῦ Ἄβδ. Ναήμ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ πρὸς τὰς Τραπεζὰς ἀπέναντι τῶν μεγάλων εὐκολιῶν καί εὐεργεσιῶν, ἃς αὐταὶ παρέσχον καί ἐξακολουθοῦσι νά παρέχωσι, ἀδιακρίτως εἰς τε τοὺς Ἕλληνας καί Ὁθωμανοὺς ἐμπόρους. Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἡμετέρου κ. Χατζηλαζάρου ἤλθεν εἰς τὸν σταθμὸν ὁ κ. Ἀκὴλ Βέης μ' ἐντολὴν τοῦ Κομιτάτου, ὅπως δώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ Τράπεζαι οὐδὲν ἔχουσιν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ νά φοβηθῶσιν ἐκ μέρους τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Εἶμεθα ἐν τούτοις τῆς γνώμης ὅτι εἰς τοιαύτας διαβεβαιώσεις δὲν πρέπει νά δίδηται ἀπόλυτος βάσις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εἰδήσεις γιὰ τὴν Τράπεζα Ἀνατολῆς στίς σπῆλες τῆς ἐφημερίδας «Ἀλήθεια» τῆς Θεσσαλονίκης* .

1. [Ἄφιξη Βαλαωρίτη στή Θεσσαλονίκη], Τρίτη 15.2.1905.

Τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας ἀφίκοντο εἰς τὴν πόλιν μας προερχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. I. Α. Βαλαωρίτης ὑποδιοικητῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, υἱὸς τοῦ ἀλησιμονήτου ποιητοῦ καί εἷς ἐκ τῶν πολιμαθεστέρων νομομαθῶν καί οἰκονομολόγων τῶν διακρινομένων ἐν Ἀθήναις καί ὁ κ. Μοζέβιους ἐκ τῶν διευθυντῶν τῆς γερμανικῆς τραπέζης καί σύμβουλος τῆς Τραπεζῆς Ἀνατολῆς. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν πόλιν μας ἀφίξεως τῶν διαπρεπῶν τούτων κυριῶν εἶναι ἡ ἴδρσις καί ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἔδραν ἔχουσα τὰς Ἀθήνας προώρισται νά ἐξυ-

* Παρατίθενται χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα πού παραχώρησε εὐγενῶς ὁ κ. Βασ. Μαυρομμάτης, τὸν ὁποῖον οἱ συγγραφεῖς εἰχαριστοῦν καί ἀπὸ τῆ θέσῃ αὐτήν.

πηρετήση σπουδαιότατα συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου καί νά παράσχη πλείστας ὄσας εὐκολίας εἰς τούς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐμπορευομένους καί συναλλασσομένους. Ὡς εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα σήμερον πολύ πιθανόν νά λήξωσιν αἱ πρός ἐνοικίαισιν καταστήματος διαπραγματεῦσεις.

Οἱ διακεκριμένοι οἰκονομολόγοι καταλόουσιν εἰς τό μεγαλοπρεπές ξενοδοχεῖον «Ὀλυμπος Παλάς» ἔνθα πλείσται προσωπικότητες τῆς πόλεώς μας ἐπισκέπτονται αὐτούς καθ' ἑκάστην. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἡ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης μας.

2. [Διορισμός Χατζηλαζάρου ὡς συνδιευθυντῆ], Τρίτη 15.3.1905.

Μετά πλείστης ὀσας χαρᾶς ἐξαγγέλλομεν ὅτι συνδιευθυντῆς τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς διωρίσθη ὁ ἔγκριτος ἡμῶν συμπολίτης κ. Κλέων Χατζηλαζάρου.

Τόν κ. Κλέωνα Χατζηλαζάρου ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντα συνεχάρησαν τηλεγραφικῶς πλείστοι ἐντεῦθεν φίλοι, ἐκ τῶν πρώτων δέ ὁ «ὄμιλος Φιλομοῦσων», τοῦ ὁποίου ἄρτι ἐξελέγη Πρόεδρος.

Εἰς τά συγχαρητήρια ταῦτα προσθέτει καί ἡ «Ἀλήθεια» καί τά ἑαυτῆς ἐγκαρδιώτατα.

3. [Ἀγιασμός], Τρίτη 10 Μαΐου 1905.

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐπὶ παρουσία τοῦ Ἑλληνοσ Γενικοῦ Προξένου κ. Α. Κορομηλά καί ἄπαντος τοῦ προσωπικοῦ τῆς Τραπεζῆς ἐγένετο ὁ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πιστωτικοῦ τούτου Καταστήματος νενομισμένος ἀγιασμός.

4. [Τό προσωπικό τοῦ καταστήματος Θεσσαλονίκης], Πέμπτη 12.5.1905.

Τό πλῆρες προσωπικόν τοῦ νεοπαγοῦσ τούτου ἐν τῇ πόλει μας πιστωτικοῦ καταστήματος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Κ. Β. Γεωργιάδης, Διευθυντῆς

Κλ. Χατζηλαζάρου, Συνδιευθυντῆς

Γ. Πρεζάνης, Ἐντεταλμένος Ἀρχιλογιστῆς

Δ. Γκίνης, Ταμίας

Ρισάρ Κανούτης καί Χαρίλαος Ζουμετίκος, Γραμματεῖς τῆς ἀλληλογραφίας.

Μωῦσῆς Ἀρδίττης, Λογιστῆς

Ἐμ. Νικολέτος, ὑπάλληλος τοῦ συναλλάγματος.

Χαρίλαος Ζάννας, Ἰωάννης Μπίτσος, Γεώργιος Πέντζος, ἀκόλουθοι τοῦ λογιστηρίου.

Ἀλέξανδρος Μαυρουδῆς, ἀκόλουθος τῆς Γραμματείας καί Ἰσαάκ Ἀμαρίο, Εἰσπράκτωρ.

5. [Περί κατανομῆς τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου], Πέμπτη 24.11.1905

«... Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθη, ὡς γνωστόν, πρό ενός ἔτους, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καί τῆς National Bank für Deutschland διά τῆς ἐξ ἡμισίας καταβολῆς τοῦ ἐκ φρ. 10.000.000 μετοχικοῦ κεφαλαίου, μέ ἔδραν τάς Ἀθήνας καί πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς τόν κ. Στ. Στρέϊτ. Ἐκατέρα τῶν ἰδρυτικῶν Τραπεζῶν δέ ἐκράτησεν δι' ἑαυτὴν ἀποκλειστικῶς τό ἥμισυ τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, καί ἡ μὲν γερμανικὴ διέθεσεν ἐν Γερμανίᾳ, μεταξὺ τῶν φίλων αὐτῆς ἰκανόν μέρος τῶν φρ. 5.000.000, ἡ δέ ἡμετέρα Ἐθνικὴ τὰ ἑπτὰ δέκατα, ἴσως, τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς τῆς, προθύμως διαθέσασα τρία καί ἥμισυ ἑκατομμύρια εἰς τὰς παρ' ἡμῖν Τραπεζὰς Ἀθηναϊκὴν, Βιομηχανικὴν, Γ. Π. Σκουζέ, τόν κ. Π. Χαροκόπον, εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κ.κ. Λεωνίδα Ζαρίφην, Εὐστάθιον Εὐγενίδην, καί ἄλλους ἀλλαχοῦ ὁμογενεῖς...». [Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὰ Οἰκονομικὰ Χρονικὰ τῶν Ἀθηνῶν] (Πρόκειται περὶ ἐφημερίδος).

6. [Ἴδρυση πρακτορείου στό Μοναστήρι], Σάββατο 21.3.1906.

Ἐκεῖνο τό ὁποῖον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διέθεσεν εὐμενῶς τό ὁμογενές δημόσιον τῆς ἡμετέρας πόλεως πρὸς τὴν νεωστὶ ἐγκατασταθεῖσαν ἐνταῦθα Τράπεζαν τῆς Ἀνατολῆς καί τρανῶς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὴ δέν σκέπτεται νὰ ἐργασθῇ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῆς ἀλλὰ καί ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου εἶναι ἡ μέριμνα ἣν ἐπέδειξε ἐν τῷ διορισμῷ τοῦ προσωπικοῦ προσλαβοῦσα αὐτὸ ἐξ ἐγχαυρίων στοιχείων. Οὕτω πλὴν τοῦ διευθυντοῦ κ. Π. Κωνσταντουλάκου, ὀρμωμένου ἐκ Χίου, οὐτινος ὁ πατὴρ εὐδοκίμως διευθύνει τό ἐν Μιτυλίῃ ὑποκατάστημα τῆς Ὄθωμανικῆς Τραπεζῆς, ἐπιτετραμιμένος μὲν διωρίσθη ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης κ. Νικ. Λιόντας, γραμματεὺς ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας προσελήφθη ὁ τέως παρὰ τῷ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εὐδοκίμως ὑπηρετήσας συμπαθὴς καί φιλότιμος νέος κ. Ν. Χ. Γεωργιάδης, ταμίας ὁ προσηνὴς καί τοῖς πάσι προσφιλὴς νέος κ. Πέτρος Χ. Γραικός, διδάκτωρ τὰ νομικὰ, καί λογιστὴς ὁ φιλόπονος νέος κ. Δ. Ἰωαννίδης, τέως τοιοῦτος παρὰ τῷ ἐνταῦθα Πρακτορείῳ τῆς Τραπεζῆς Μιτυλίνης, πάντες ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν ἐκ Μοναστηρίου.... Τό οἰκεῖον οἶκμα ἐξευρέθη ἤδη. Εἶνε εὐπρεπὲς κτίριον εὐρισκόμενον ἐν τῇ ὁδῷ Χαμιδιέ, τῇ κεντρικωτέρᾳ τῆς πόλεως.

7. [Σχόλια γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρών], Παρασκευὴ 30.10.1909.

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐπεκτείνει τόν κύκλον τῆς εὐεργετικῆς ἐν τῇ χώρᾳ μας δράσεώς τῆς. Ὅσοι ἐνθυμοῦνται εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκειτο ἡ ἀγορὰ μας πρὶν ἢ ἰδρυθῆ ἐνταῦθα τό κατάστημα τοῦτο, παραπλευρῶς τῶν ἄλλων ὁμογενῶν οἴκων - ἐκεῖνοι μόνον δύνανται νὰ ἐκτιμῆσωσι ἐπακριβῶς

τάς παρασχεθείσας εἰς τόν τόπον πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας ὑπό τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς.

.....
Ὁ κ. Σταμιούλης εἶνε γνωστοτάτη καί συμπαθεστάτη φυσιογνωμία ἐν Σέρραις, διακρίνεται δέ διά τήν ἀκαταπόνητον φιλεργίαν καί φιλοπονίαν του.

Ὁ κ. Γκίνης εἶνε ἐκ τῶν πρώτων ἀναγέρον ὑπαλλήλων, τοὺς ὁποίους προσέλαβεν ἡ Τράπεζα κατά τήν ἴδρυσιν τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματός της. Ὑπῆρξε πάντοτε ὁ δεξιός εἰπεῖν βραχίων τῆς Διευθύνσεως καί προσέφερε πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας. Εἶνε βαθύς γνώστης τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου, τόν ὁποῖον ἐπεσκέφθη πολλάκις ἐπί εἰδικαῖς ἀποστολαῖς τῆς Διευθύνσεως, διακρίνεται δέ ἐπί δραστηριότητι, ἐπί ὀξείᾳ ἀντιλήψει καί ἄκρα διορατικότητι.

E. A. HEKIMOΓΛΟΥ - ΑΙΚ. ΚΑΡΙΖΩΝΗ

SUMMARY

E. A. Hekimoglou - A. Karizoni, *Activities of the Bank of Anatoli in Monastiri, Skopje and Serres, 1905-1911.*

The authors present part of their conclusions of the study of the archives of the Bank of Anatoli, the first Greek bank operating in Macedonia under the Turkish rule. This presentation focuses on the bank's operations in Monastiri, Skopje and Serres.

Initially, there is new information about the founding of the Bank of Anatoli, in Thessaloniki and its relations with the consulate there.

Further down an interesting table is published with the ethnological composition of the customers of the Thessaloniki branch of the bank in 1907, of the whole Macedonian area.

A register of the creditors of the bank's agency in Monastiri in 1908, shows specifics of the merchandise in the region of Pelagonia. There is also positive information concerning the banking in Skopje which shows that there was no Slavic presence there. The study emphasizes particularly the financial and social characteristics of the region of Serres and the problems faced there by the Greek bank undoubtedly related to the needs of the Macedonian Struggle.